

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ГЕОГРАФІЯ

6–9 класи

Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів

2017

Навчальна програма з географії для 6-9 класів підготовлена у 2012 році робочою групою у складі: *Я. Б. Олійник*, декан географічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор економічних наук, професор (голова групи); *Р. В. Гладковський*, головний спеціаліст департаменту загальної середньої та дошкільної освіти МОНмолодьспорту; *Л. М. Даценко*, доцент географічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор економічних наук, професор; *Н. І. Забуга*, завідувача сектором природничо-математичної освіти Інституту інноваційних технологій та змісту освіти; *В. І. Кудирко*, проректор Дніпропетровського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти; *Л. О. Кухар*, заступник директора з наукової роботи гімназії № 191 м. Києва, заслужений вчитель України; *Н. В. Муніч*, голова асоціації вчителів географії України; *Г. Є. Уварова*, доцент Інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету, кандидат педагогічних наук.

У 2015 році були внесені зміни до програми робочою групою у складі: *Я. Б. Олійник (голова групи)*, декан географічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор економічних наук, професор (голова групи); *І. М. Вітенко*, доцент кафедри методики викладання навчальних предметів та освітнього менеджменту Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидат географічних наук; *В. Г. Гаврилюк*, учитель Львівського фізико-математичного ліцею-інтернату при Львівському національному університеті імені Івана Франка; *Т. Г. Гільберг*, завідувачка кафедри Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидат географічних наук; *Л. М. Даценко*, доцент географічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор економічних наук, професор; *Г. Д. Довгань*, учитель географії Харківської загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів № 5 Харківської міської ради Харківської області, учитель-методист; *Н. І. Забуга*, завідувача сектором природничо-математичної освіти Інституту інноваційних технологій та змісту освіти; *С. Г. Коберник*, завідувач кафедри Національного педагогічного університету імені Михайла Драгоманова, професор, доктор педагогічних наук; *Р. Р. Коваленко*, учитель-методист СШ № 260 міста Києва, викладач Міжнародного ліцею «Гранд» міста Києва; *В. І. Кудирко*, проректор Дніпропетровського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти; *Т. Д. Магалецька*, учитель загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів № 28 м. Житомира; *Н. В. Муніч*, голова асоціації вчителів географії України; *Т. Г. Назаренко*, головний науковий співробітник Інституту педагогіки НАПН України, доктор педагогічних наук; *О. Ф. Надтока*, завідувач відділу навчання географії та економіки Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник; *О. М. Приймак*, учитель КЗО «Письмечівська середня загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів Солонянської районної ради Дніпропетровської області»; *Т. І. Рихлик*, учитель Вишгородської загальноосвітньої школи № 1 І–ІІІ ступенів Київської області, заслужений вчитель України; *О. І. Слюсар*, методист Миколаївського обласного інституту післядипломної

педагогічної освіти; *В. В. Совенко*, методист навчально-методичного кабінету природничих дисциплін та регіонального краєзнавства Комунального вищого навчального закладу Київської обласної ради «Академія неперервної освіти»; *О. Г. Стадник*, доцент кафедри географії Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, кандидат педагогічних наук; *Г. Є. Уварова*, доцент Інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету, кандидат педагогічних наук.

Склад робочої групи з оновлення навчальної програми з географії для учнів 6–9 класів (2017 рік): *І. М. Вітенко*, заступник директора з науково-методичної роботи та міжнародного співробітництва Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидат географічних наук (*керівник групи*); *Л.М.Булава*, професор кафедри географії та краєзнавства Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, кандидат педагогічних наук; *Р. В. Гладковський*, головний спеціаліст департаменту загальної середньої та дошкільної освіти МОН України; *Т. Г. Гільберг*, завідувачка кафедри Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидат географічних наук, доцент; *М. В. Бобровський*, заступник директора з науково – методичної роботи ліцею «Універсум» Шевченківського району міста Києва; *Г.І.Карпюк*, учитель географії Фінансово-правового ліцею міста Києва; *В. І. Кудирко*, доцент Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, кандидат педагогічних наук; *Т. В. Уманська*, методист Вінницької академії неперервної освіти; *О. І. Слюсар*, методист Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти; *Т. К. Сокол*, учитель географії Рівненської гуманітарної гімназії; *І. В. Фастов*, учитель географії навчально-виховного комплексу «Гарант» міста Лисичанська Луганської області; *О. О. Козачук*, учитель географії Кременецького ліцею імені Уласа Самчука Тернопільської області; *І. М. Ільницький*, учитель географії Великослобідської ЗОШ І–ІІ ст. Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької області.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Мета базової загальної середньої освіти

Програму розроблено на підставі Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 23. 11. 2011 р. № 1392) з урахуванням Державного стандарту початкової загальної освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 20. 04. 2011 р. № 462) та відповідно до положень «Концепції Нової української школи» (2016 р.).

Програма забезпечує перехід від предметоцентризму до дитиноцентризму, щоб «теза навчати учня, а не викладати предмет» стала дієвою, а не залишалася гаслом. На підставі компетентнісного підходу знання мають стати не багажем «про всяк випадок», а ключем до розв'язання проблем, забезпечення успішної самореалізації у соціумі, облаштування особистого життя. Сьогодні неможливо навчити дитину всього, значно важливіше сформуванню в неї потребу в неперервній освіті. Тому зміст навчального матеріалу з географії визначено з огляду на корисність та потрібність його за межами школи.

Метою базової загальної середньої освіти є розвиток та соціалізація учня, формування його національної самосвідомості, загальної культури, світоглядних орієнтирів, екологічного стилю мислення і поведінки, творчих здібностей, дослідницьких навичок і навичок життєзабезпечення, здатності до саморозвитку й самонавчання в умовах глобальних змін і викликів.

Основне завдання сучасної загальноосвітньої школи полягає у ретельному доборі навчального матеріалу за принципом життєвої доцільності й функціональності, в активізації ролі самостійного навчання. Варто також урахувати те, що для успішної реальної діяльності сьогодні недостатньо знань і умінь, необхідні ще віра в себе, у свої сили, здатність ухвалювати рішення, жити й працювати в колективі й зосереджувати свої зусилля на конкретних завданнях, виявляти проблему, вести самостійний чи спільний пошук способів її розв'язання, брати на себе відповідальність за результати дій і вчинків.

Компетентнісний потенціал предмета

<p>1. Спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами</p>	<p>Уміння: усно й письмово тлумачити географічні поняття, факти, явища, закони, теорії; описувати (усно чи письмово) географічні об'єкти, процеси, явища, послуговуючись багатим арсеналом мовних засобів – термінами, поняттями тощо; обговорювати проблеми географічного змісту глобального та регіонального рівня.</p> <p>Ставлення: усвідомлювати значущість здобутків географічної науки, зокрема пошанування досягнень українських учених; прагнення до розвитку української термінологічної лексики в системі географічних наук.</p> <p>Навчальні ресурси: навчальні, науково-популярні, художні тексти про природу, дослідницькі проекти в галузі географії, усні / письмові презентації їх результатів.</p>
<p>2. Спілкування іноземними мовами</p>	<p>Уміння: використовувати іноземні навчальні джерела для отримання інформації географічного змісту; описувати іноземними мовами, аналізувати та оцінювати роль природних явищ у сучасному світі, доречно використовувати географічні поняття та найуживаніші терміни в усних чи письмових текстах, читати та тлумачити географічну термінологію іноземною мовою.</p> <p>Ставлення: зацікавленість інформацією географічного змісту іноземною мовою; розуміння глобальних проблем людства і прагнення долучитися до їх розв'язання, зокрема й з допомогою іноземних мов.</p> <p>Навчальні ресурси: довідкова література, онлайнві перекладачі, іноземні сайти, статті з іноземної вікіпедії, іноземні підручники і посібники.</p>

<p>3. Математична компетентність</p>	<p>Уміння: застосовувати математичні методи для розв’язання географічних проблем і задач, розуміти і використовувати математичні моделі природних та суспільних явищ і процесів.</p> <p>Ставлення: усвідомлення варіативності та значущості математичних методів у розв’язанні географічних проблем і задач.</p> <p>Навчальні ресурси: завдання на виконання обчислень, аналіз та обробка статистичної інформації, поданої в різних формах (картографічній, табличній, графічній).</p>
<p>4. Основні компетентності у природничих науках і технологіях</p>	<p>Уміння: пояснювати явища в живій природі, використовуючи наукове мислення; самостійно чи в групі досліджувати живу природу, аналізувати і визначати проблеми довкілля; оцінювати значення географії для сталого розвитку та розв’язання глобальних проблем.</p> <p>Ставлення: відповідальність за ошадне використання природних ресурсів, екологічний стан у місцевій громаді, в Україні та світі; готовність до розв’язання проблем, пов’язаних зі станом довкілля.</p> <p>Навчальні ресурси: географічні задачі, ситуативні вправи щодо розв’язання проблем стану довкілля, біорізноманіття, ошадного використання природних ресурсів тощо.</p>
<p>5. Інформаційно-цифрова компетентність</p>	<p>Уміння: використовувати сучасні цифрові технології і пристрої для спостереження за довкіллям, явищами і процесами в суспільстві і живій природі; створювати інформаційні продукти (мультимедійна презентація, блог тощо) природничо – географічного та суспільно-географічного спрямування; шукати, обробляти і зберігати інформацію географічного характеру, критично оцінюючи її.</p> <p>Ставлення: дотримання авторського права, етичних принципів поводження з інформацією; усвідомлення необхідності екологічних методів і засобів утилізації цифрових пристроїв.</p> <p>Навчальні ресурси:</p>

	електронні картографічні джерела, електронні посібники, збірники задач, тести тощо.
6. Уміння вчитися впродовж життя	<p>Уміння: організувати й оцінювати свою навчально-пізнавальну діяльність, зокрема самостійно чи в групі планувати і проводити спостереження або експерименти, реалізувати проекти, ставити перед собою цілі і досягати їх, вибудовувати власну траєкторію розвитку впродовж життя.</p> <p>Ставлення: допитливість і спостережливість, готовність до інновацій.</p> <p>Навчальні ресурси: довідкова система програмних засобів.</p>
7. Ініціативність і підприємливість	<p>Уміння: генерувати ідеї й ініціативи щодо проектної та винахідницької діяльності, ефективного використання природних ресурсів; прогнозувати вплив географічних процесів і закономірностей на розвиток технологій, нових напрямів підприємництва; нівелювати ризики і використовувати можливості для створення цінностей для себе та інших у довкіллі; керувати групою (надихати, переконувати й залучати до діяльності, зокрема природоохоронної чи наукової).</p> <p>Ставлення: відповідальність за ухвалення виважених рішень щодо діяльності в довкіллі, під час реалізації проектів і дослідницьких завдань.</p> <p>Навчальні ресурси: сайти підприємств, установ, організацій, екскурсії на сучасні підприємства, зустрічі з успішними представниками бізнесу.</p>
8. Соціальна та громадянська компетентності	<p>Уміння: ефективно співпрацювати з іншими над реалізацією географічних проектів, розв'язувати проблеми довкілля, залучаючи місцеву громаду.</p> <p>Ставлення: відстоювати власну позицію щодо ухвалення рішень у справі збереження й охорони довкілля, готовність брати участь у природоохоронних заходах;</p>

	<p>громадянська відповідальність за стан довкілля, пошанування розмаїття думок і поглядів; оцінювання внеску українських та іноземних учених і винахідників у суспільний розвиток.</p> <p>Навчальні ресурси: географічні задачі, інтернет-ресурси, посібники.</p>
<p>9. Обізнаність та самовираження у сфері культури</p>	<p>Уміння: фіксувати унікальні об'єкти, явища та ландшафти Землі, їх естетичне значення, використовувати природні матеріали і засоби для втілення художніх ідей, пояснювати географічне підґрунтя відображення природи у творах мистецтва.</p> <p>Ставлення: усвідомлення причетності до національної і світової культури через вивчення географії і мистецтва; розуміння гармонійної взаємодії людини і природи.</p> <p>Навчальні ресурси: літературні, музичні та образотворчі твори.</p>
<p>10. Екологічна грамотність і здорове життя</p>	<p>Уміння: працювати в команді під час реалізації географічних проєктів, застосовувати набутий досвід задля збереження власного здоров'я та здоров'я інших, оцінювати значення географічної науки для забезпечення добробуту людства.</p> <p>Ставлення: турбота про здоров'я своє та інших людей, ціннісне ставлення до навколишнього середовища як до потенційного джерела здоров'я, добробуту та безпеки людини і спільноти, усвідомлення важливості ощадного природокористування, пошанування внеску кожного / кожної в досягнення команди.</p> <p>Навчальні ресурси: кооперативне навчання, партнерські технології, проєкти.</p>

Основні завдання шкільної географії

Шкільна географічна освіта є не тільки джерелом нових відомостей про Землю, а й основою для формування світогляду, виховання дбайливих господарів, любові до рідного краю, набуття умінь і навичок адаптації до навколишнього середовища, адекватної поведінки в ньому.

Географічна освіта в основній школі спрямована на досягнення таких головних *завдань*:

- засвоєння знань про основні географічні поняття, закономірності розвитку, взаємозв'язки між природними компонентами, населення і господарства різних територій, формування материків, океанів та їх частин відповідно до природних та соціально-економічних чинників; природу, населення і господарство України; економічну і соціальну географію світу; природокористування та навколишнє середовище;
- оволодіння вмінням використовувати різні джерела географічної інформації – картографічні, статистичні, геоінформаційні ресурси – для пошуку, інтерпретації і демонстрації різноманітних географічних даних та формування в учнів на цій основі ключових компетенцій; виконувати дії, набуті на основі застосування географічних знань і попереднього досвіду;
- застосування географічних знань для пояснення та оцінювання географічних процесів і явищ;
- розвиток пізнавального інтересу, інтелектуальних і творчих здібностей учнів у процесі географічних спостережень, вирішення проблемних завдань, самостійного здобуття нових знань із географії;
- формування здатності і готовності до використання географічних знань і вмінь у повсякденному житті для соціально відповідальної поведінки у навколишньому середовищі, його збереження, адаптації до умов проживання на певній території; самостійного оцінювання рівня впливу людини на природу, безпеки довкілля як сфери життєдіяльності людини; вирішення конкретних практичних завдань;
- виховання екологічної культури, національної свідомості та почуття патріотизму, толерантного ставлення до інших народів, поваги до природних і культурних цінностей різних регіонів і країн світу.

Структура і зміст навчальної програми

Структура і зміст програми з географії базуються на принципах неперервності й наступності шкільної географічної освіти, її інтеграції на основі внутрішньопредметних і міжпредметних зв'язків, гуманізації, урахування вікових можливостей учнів, практичної спрямованості.

У програмі знайшли відображення наскрізні для шкільної географії змістові лінії, зазначені в Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти та наскрізні теми, передбачені Концепцією Нової української школи.

У лівій частині програми до кожного курсу зазначено очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів – знань,

умінь та ціннісних ставлень. Крім того, наведено базовий мінімум географічної номенклатури.

Оцінювання навчальних досягнень учнів з географії здійснюється з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей і передбачає диференційований підхід щодо його організації. Критерієм оцінювання роботи учнів є не так обсяг навчального матеріалу, що залишився в пам'яті, як уміння його аналізувати, узагальнювати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, використовувати в життєвих ситуаціях, самостійно здобувати знання.

Окремі елементи географічних знань учні отримують у початковій школі в курсі «Природознавство». Поглиблення цих знань відбувається у 5 класі під час продовження вивчення пропедевтичного курсу «Природознавство», в якому на доступному для учнів рівні формуються початкові уявлення про Всесвіт, Землю як планету Сонячної системи, геосфери та складові середовища життя людини.

Географія у **6 класі** (*Загальна географія*) – це перший систематичний курс нового шкільного предмета. Програма курсу розрахована на 70 годин (2 години на тиждень), з яких запланований резерв часу становить 6 годин. Під час вивчення загальної географії в учнів формуються уявлення про Землю як природний комплекс, особливості земних оболонок та їх взаємозв'язки. Початковий курс географії також містить відомості про географічні подорожі та дослідження нашої планети, особливості зображення земної кулі на глобусі й карті, кількість і розміщення її населення, людські раси, положення України та окремих держав на політичній карті світу. Таким чином, у 6 класі розпочинається формування загальної географічної культури школярів та поступове навчання картографічній мові. Учні оволодівають основними географічними уявленнями та поняттями, набувають певних умінь у роботі з різними джерелами географічної інформації.

Для досягнення окресленої мети вчителю необхідно вирішувати такі навчально-методичні **завдання**:

- розвивати пізнавальний інтерес учнів до об'єктів і процесів навколишнього світу;
- навчити встановлювати зв'язки в системі географічних знань і на цій основі формувати ключові компетентності: вміння вчитися, громадянську, соціальну, підприємницьку, загальнокультурну, здоров'язберезувальну, інформаційну;
- залучати учнів до практичної діяльності щодо застосування отриманих географічних знань і умінь у повсякденному житті.

Програмою передбачено виконання *восьми практичних робіт*, чотири з яких потрібно оцінити обов'язково, решту – на вибір учителя. Крім того, до окремих тем наведено теми досліджень.

Географія у **7 класі** (*Материків та океанів*) є логічним продовженням курсу географії, що вивчався у 6 класі, й значною мірою спирається на його матеріал. Як і в 6 класі, на вивчення географії материків та океанів передбачено 70 годин (2 години на тиждень), 6 з яких становлять резерв часу. Головною **метою** вивчення географії у 7 класі є формування географічних знань про природу материків та океанів, їхню цілісність і диференціацію, про населення та його життєдіяльність у різних природних умовах. Водночас розширюються знання про географічну оболонку та її компоненти. Зміст курсу створює необхідну основу для розуміння учнями ролі географічної оболонки у житті людей і впливу суспільства на природні умови.

Для досягнення зазначеної мети вивчення географії у 7 класі окреслено такі **завдання**:

- продовжити формувати в учнів знання про географічну диференціацію природи Землі від загальнопланетарного до

регіонального рівня;

- створити географічні уявлення про великі частини земної поверхні – природні комплекси материків та океанів, їх просторову неоднорідність;
- дати первинні поняття про політичну карту, населення та види його господарської діяльності, екологічні виклики людства;
- розвивати картографічну грамотність учнів, формувати практичні уміння щодо знаходження, систематизації та презентації різноманітної географічної інформації.

Програмою передбачено виконання *12 практичних робіт*, чотири з яких є обов'язковими для оцінювання. Більшість практичних робіт виконуються з використанням різноманітних тематичних карт атласу та контурних карт. Уміння працювати з різними за змістом картами є одним із найважливіших показників якості підготовки учнів під час вивчення географії материків та океанів. Програмою передбачено також різноманітні дослідження.

Вивчення географії у **8 класі** (*Україна у світі: природа, населення*) спрямоване на формування науково-географічної картини своєї держави як складника світової спільноти держав на основі комплексного її вивчення. Цей курс допомагає учневі усвідомити себе громадянином України, сформувати знання про природу та населення країни, свого регіону, виховати повагу до українського народу, його культури, відчувати себе справжнім патріотом своєї держави. Програма курсу розрахована на 70 годин (2 години на тиждень), з яких 3 години становлять резерв часу. Важливим принципом побудови змісту курсу є інтеграція, що реалізується у поєднанні фізико- та суспільно-географічних складників під час вивчення природних комплексів і населення України та свого регіону з урахуванням уже здобутих знань про природу материків і океанів, населення країн світу з курсу географії, що вивчався у 7 класі. Зокрема, вивчення населення України здійснюється на основі тем про населення світу в курсах географії у 6 та 7 класах та внаслідок поглиблення їх змісту. Особлива роль географії у 8 класі полягає у значному її світоглядному потенціалі й тісних взаємозв'язках змісту із сучасністю та особистим досвідом учнів.

Для досягнення окресленої мети вивчення географії у 8 класі спрямоване на вирішення таких *завдань*:

- сформувати в учнів знання та уявлення про Україну як цілісну країну, в якій відбуваються різноманітні глобальні та регіональні природні, суспільно-географічні та екологічні процеси;
- розкрити нові поняття і закономірності та поглибити й узагальнити вже сформовані теоретичні знання з фізичної та суспільної географії;
- сформувати уявлення про окремі поняття суспільно-географічного змісту;
- продовжити розвиток практичних умінь і навичок самостійної роботи, що сприятимуть активній соціально відповідальній поведінці учнів у географічному просторі країни.

Програмою передбачено виконання *11 практичних робіт*, з яких чотири є обов'язковими для оцінювання. Вони спрямовані на розвиток умінь і навичок роботи з картами та іншими джерелами географічної інформації; виявлення зв'язків природи і суспільства в межах України, їх взаємного впливу, що сприятиме подальшому розвитку в учнів навчально-пізнавальної компетенції і формуванню ціннісно-сислової та соціально-професійної компетенцій. Запропоновані також завдання творчого

характеру (дослідження), які, як і в попередніх курсах, можна оцінювати вибірково.

Вивченням географії у 9 класі (*Україна і світове господарство*) завершується географічна освіта учнів в основній школі на базовому рівні. На цей курс відведено 52 години (1,5 години на тиждень), з яких 3 години становлять резерв часу. Провідною метою цього курсу є формування знань про тенденції розвитку національного та світового господарства й визначення місця України в сучасному світі. Зазначена мета передбачає реалізацію таких завдань:

- сформувати нові поняття й базові знання про суспільну географію та особливості розвитку сучасного господарства в Україні і світі;
- ознайомити із структурою світового господарства та її відображенням в економіці України, найважливішими глобальними проблемами людства;
- навчити виявляти та аналізувати економічні, соціальні й екологічні процеси та явища на глобальному, регіональному і локальному рівнях;
- показати роль міжнародного співробітництва у розв'язанні глобальних проблем людства;
- розвивати в учнів пізнавальний інтерес, інтелектуальні та творчі здібності, самостійну навчальну діяльність шляхом пошуку та опрацювання географічної і статистичної інформації з різних джерел.

Важливим принципом побудови змісту географії у 9 класі є інтеграція, яка реалізується через поєднання суспільно-географічних складових під час вивчення особливостей розвитку та розміщення господарства у світі, Україні та своєму регіоні. Курс має чітко визначену практичну спрямованість, яка реалізується в ході виконання практичних робіт, аналітичних завдань та досліджень. Програмою передбачено виконання *семи практичних робіт*, з яких чотири є обов'язковими для оцінювання. Вони спрямовані на розвиток умінь і навичок роботи з географічними картами та іншими джерелами інформації.

Програмою передбачено *виконання досліджень*, тематика яких може бути змінена вчителем у рамках вивчення відповідної теми. При виборі теми дослідження рекомендується враховувати регіональні особливості, навчально-методичне забезпечення та матеріально-технічне оснащення освітньої діяльності. Із запропонованої тематики досліджень учень за бажанням вибирає 1-2 дослідження (впродовж року) та виконує його індивідуально або у групі. Результати дослідження презентуються і оцінюються вчителем.

Запропонований розподіл годин за розділами і темами у програмах курсів географії є орієнтовним і може бути змінений учителем в обсязі до 20 % передбаченого програмою часу. Резервну частину навчального часу учитель може використати на свій розсуд для глибшого вивчення або повторення певного навчального матеріалу з урахуванням здібностей та навчальних можливостей учнів конкретного класу або для тематичного оцінювання (уроків систематизації та узагальнення).

Наскрізнi змістові лінії

Метою вивчення наскрізної змістової лінії «*Екологічна безпека та сталий розвиток*» є формування в учнів соціальної активності, відповідальності й екологічної свідомості, щоб вони зберігали і захищали довкілля і усвідомлювали сталий розвиток, були готові брати участь у вирішенні питань довкілля і розвитку суспільства.

Учні 6 класів орієнтують на формування:

- готовності до оцінки наслідків діяльності людини щодо природного середовища; застосування знань у справі охорони природи; оцінку значення та впливу природних компонентів для життя та діяльності людини;
- безпечної поведінки в умовах несприятливих фізико-географічних явищ і процесів;
- різних форм діяльності екологічного змісту: підготовку повідомлень про антропогенні ландшафти і природоохоронні об'єкти свого краю, інформування про них населення своєї місцевості (створення листівок, екологічних знаків, брошур, розміщення інформації на сайті навчального закладу тощо), участь у заходах з охорони довкілля, які проводять у школі, населеному пункті та регіоні, країні.

Учні 7 класів орієнтують на формування:

- розуміння про взаємозв'язки компонентів природи; вплив людини та її діяльності на планетарні природні комплекси; дотримання екологічної етики щодо поведінки людини в природі; значення природоохоронних територій для збереження унікальних ландшафтів Землі; значення Червоної книги;
- знань про небезпечні природні об'єкти та явища в різних частинах світу та правила безпечної поведінки.

Учні 8 класів орієнтують на формування:

- усвідомлення впливу життєдіяльності людини на природні комплекси України; дотримання правил поведінки людини в природі; значення природоохоронних територій для збереження унікальних ландшафтів України; значення Червоної та Зеленої книг України;
- стилю поведінки у зонах екстремальних природних явищ, екологічного лиха, техногенного забруднення, а також на території природоохоронних об'єктів.

Учні 9 класів орієнтують на формування:

- цілісної наукової картини світу, адекватного розуміння особливостей розвитку сучасного світу;

- розуміння єдності та гармонії між природним середовищем, розвитком матеріального виробництва та рівня зростання соціальних стандартів населення в умовах сталого розвитку;
- уміння застосовувати знання під час прогнозування наслідків впливу людини на природу, визначення правил своєї поведінки в сучасних умовах навколишнього середовища та територій техногенного забруднення;
- умінь робити висновки про місце України у розв'язанні глобальних проблем людства.

Метою вивчення наскрізної змістової лінії **«Громадянська відповідальність»** є формування відповідального члена громади і суспільства, що розуміє принципи і механізми функціонування суспільства, а також важливість національної ініціативи; спирається у своїй діяльності на культурні традиції і вектори розвитку держави.

Учні 6 класів орієнтують на:

- виховання ставлення учня як громадянина до природи; уміння захищати природу;
- уміння працювати в групі над географічними дослідженнями та проектами на засадах співробітництва;
- використання способів діяльності та моделі поведінки, які задовольняють власні інтереси та не порушують права інших громадян;
- участь у активній природоохоронній роботі своєї місцевості.

Учні 7 класів орієнтують на:

- отримання і аналіз інформації щодо світових явищ і процесів, зв'язків України з іншими країнами із широкого кола джерел;
- уміння формулювати обґрунтовану думку щодо суспільних проблем, критично мислити;
- роботу в групі над географічними дослідженнями та проектами на засадах співробітництва;
- толерантне ставлення до культурних надбань і традицій народів світу.

Учні 8 класів орієнтують на:

- формування моделі полікультурної поведінки, що відповідає принципам моралі та чинному законодавству України, громадянської позиції щодо збереження природи України;

- вміння працювати в групі над географічними дослідженнями та проектами на засадах співробітництва, розуміти сенс поставленого завдання, вибудовувати аргументацію;
- виховання поваги до національної історії, культури, мови, традицій, гордості за розвиток вітчизняної географічної науки.

Учні 9 класів орієнтують на:

- ухвалення індивідуальних і колективних рішень, зважаючи на інтереси й потреби громадян, представників певної спільноти, суспільства та держави;
- готовність брати участь у громадській природоохоронній діяльності й нести відповідальність за свої дії та вчинки;
- формування споживчої поведінки, орієнтованої на національного виробника; раціонального ресурсоспоживання на побутовому, регіональному національному і глобальному рівнях;
- усвідомлення глобальної взаємозалежності й особистої відповідальності під час вивчення світової економіки та національного господарства.

Вивченням наскрізної змістової лінії «**Здоров'я і безпека**» прагнуть сформувати учня духовно, емоційно, соціально і фізично повноцінним членом суспільства, який здатний вести здоровий спосіб життя, допомагати у формуванні безпечного здорового життєвого середовища.

Учні 6 класів орієнтують на:

- застосування знань про лікарські рослини, отруйні рослини і тварини на прикладі природних комплексів своєї місцевості;
- формування установок на використання здорового та безпечного харчування й безпечної поведінки під час навчальних екскурсій і польових досліджень;
- виявлення і розуміння впливу метеорологічних чинників на стан здоров'я людини;
- розуміння значення для здоров'я людини мінеральних лікувальних і столових вод.

Учні 7 класів орієнтують на:

- усвідомлення значення санітарно-гігієнічних умов проживання і харчування для збереження життя і здоров'я людей (в тому числі на прикладі країн, що розвиваються);
- розуміння важливості профілактичних заходів під час закордонних подорожей до країн з високою ймовірністю епідемій;
- формування знань про небезпечні природні об'єкти та явища та їхній вплив на життя людини.

Учні 8 класів орієнтують на:

- розуміння того, що здоров'я є найвищою цінністю для кожної людини та суспільною цінністю, свідому мотивацію щодо ведення здорового способу життя, відповідальності за власне життя і здоров'я;
- формування безпечної поведінки в навколишньому середовищі і в екстремальних (надзвичайних) ситуаціях (під час навчальних екскурсій і польових досліджень);
- організацію успішної навчальної роботи зі створення здоров'язберігаючих умов.

Учні 9 класів орієнтують на:

- формування знань про безпечність товарів та послуг, споживачами яких є школярі;
- застосування знань для оцінювання можливих позитивних і негативних наслідків сучасних біотехнологій у сільському господарстві;

Метою вивчення наскрізної змістової лінії «***Підприємливість та фінансова грамотність***» є забезпечення кращого розуміння молодим поколінням українців практичних аспектів фінансових питань (здійснення заощаджень, інвестування, запозичення, страхування, кредитування тощо); розвиток лідерських ініціатив, здатність успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі.

Учні 6 класів орієнтують на:

- уміння представляти себе і свої досягнення; вести розрахунки, ухвалювати рішення;
- розроблення заходів щодо утилізації побутових відходів у своєму населеному пункті.

Учні 7 класів орієнтують на:

- формування умінь розв'язувати елементарні екологічні проблеми;

- командний стиль роботи під час виконання навчальних проектів і досліджень.

Учні 8 класів орієнтують на:

- використання ресурсів (навчальних, природних та інших) для створення цінностей;
- складання плану дій, що визначає пріоритети й етапи, важливі для досягнення їхніх цілей (на прикладі вивчення природи, населення у своєму регіоні);
- вміння оцінювати переваги й ризики альтернативних варіантів і зробити вибір, що виражає їхні преференції на прикладі досліджень проблем, пов'язаних з екологічною ситуацією у своїй місцевості.

Учні 9 класів орієнтують на:

- вміння генерувати ідеї й ініціативи щодо проектної діяльності, ефективного використання природних ресурсів;
- прогнозування впливу географії на розвиток технологій, нових напрямів підприємництва;
- оцінювання можливостей для організації підприємницької діяльності у своїй місцевості;
- планування своєї діяльності та групи щодо можливих нових видів бізнесу в регіоні.

Зміст навчального матеріалу та вимоги до його засвоєння

**6 клас
ГЕОГРАФІЯ**

«Загальна географія»
(70 годин, 2 години на тиждень)

Кількість годин	Очікувані результати навчально – пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу	Наскрізні змістові лінії
2	ВСТУП		
	<p>Знаннєвий компонент: називає об'єкти вивчення географії, складові географічної науки, основні джерела географічних знань та методи географічних досліджень.</p> <p>Діяльнісний компонент: добирає географічну інформацію з різних джерел та визначає її корисність для себе; виконує спостереження за змінами у природі; складає перелік джерел географічної інформації, які є вдома.</p> <p>Ціннісний компонент: використовує результати власних спостережень у повсякденній діяльності; обґрунтовує на конкретних прикладах значення географії для життєдіяльності людини.</p>	<p>Географія як наука про Землю, її природу, населення та його господарську діяльність, про взаємодію природи і людства. Значення географічних знань та умінь для життєдіяльності людини. Основні друковані та електронні джерела географічної інформації, їх значення. Методи географічних досліджень. Особливості організації власних географічних спостережень.</p> <p>Дослідження Спостереження за змінами у природі.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Усвідомлює дбайливе ставлення до природи, дотримується правил безпечної поведінки в природі. Орієнтує на формування в учнів екологічної свідомості для збереження і захисту довкілля.</p> <p>Здоров'я і безпека Сприяє розвитку інтересу до географічних наук.</p> <p>Громадянська відповідальність Пояснює на конкретних прикладах значення географії для життєдіяльності людини, добираючи інформацію з різних джерел. Сприяє позитивному ставленню до навчання, розвиває здатність спільного розуміння проблеми і толерантне й неупереджене ставлення до інших думок і поглядів. Уміє дискутувати на тему «Що і навіщо вивчати сучасним географам, коли вже все на Землі відкрито?»</p>
4	РОЗДІЛ I. Розвиток географічних знань про Землю		
	<p>Знаннєвий компонент: називає особливості зображення Землі на картах у давнину.</p>	<p>Тема 1. Уявлення про Землю у давнину Уявлення про форму Землі. Зображення Землі на картах Ератосфена, Птолемея.</p>	<p>Громадянська відповідальність Формує необхідні моральні якості, відстоює свою позицію в дискусії, конструктивно спілкується.</p>

	<p>Діяльнісний компонент: <i>добирає</i> з різних джерел додаткову інформацію про пізнання і дослідження Землі у давнину; <i>зіставляє</i> карти Ератосфена і Птолемея з сучасною картою; <i>складає</i> короткі повідомлення про пізнання Землі у давнину (із залученням членів родини).</p> <p>Ціннісний компонент: <i>оцінює</i> внесок античних учених у становлення географії як науки.</p>		<p>Підприємливість та фінансова грамотність Вчиться спільно досягати мети.</p>
	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> відомих мореплавців та мандрівників (Марко Поло, Христофора Колумба, Фернана Магеллана), які здійснили видатні географічні відкриття в різні епохи.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>добирає</i> з різних джерел додаткову інформацію про пізнання і дослідження Землі; <i>простежує</i> за картою маршрути мандрівників і дослідників.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>робить висновки</i> про значення навколосвітніх подорожей для розширення знань про Землю.</p>	<p>Тема 2. Відкриття нових земель та навколосвітні подорожі Плавання вікінгів. Подорожі Марко Поло. Пошуки морського шляху в Індію. Відкриття Америки Христофором Колумбом. Перше навколосвітнє плавання під керівництвом Фернана Магеллана. Відкриття Австралії і Антарктиди</p>	
	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> сучасні географічні дослідження.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>добирає</i> з різних джерел додаткову інформацію про пізнання і дослідження Землі на сучасному етапі;</p>	<p>Тема 3. Сучасні дослідження Дослідження Землі у XX та на початку XXI ст.</p>	<p>Громадянська відповідальність Критично оцінює інформацію географічного змісту, визначає роль сучасних досліджень у підвищенні добробуту людства.</p>

	<p><i>аналізує</i> інформацію про географічні дослідження у ХХ та на початку ХХІ ст.; <i>порівнює</i> дослідження Землі у сучасну добу з тими, що мали місце в більш ранні епохи; <i>складає</i> за допомогою членів родини короткі повідомлення про власні подорожі, які ілюструє малюнками, фотографіями, міні-презентаціями.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>визначає</i> роль сучасних досліджень у підвищенні добробуту людства.</p>		
12	РОЗДІЛ II. Земля на плані та карті		
	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> різні способи орієнтування на місцевості; <i>пояснює</i> способи орієнтування на місцевості.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>користується</i> компасом для визначення сторін горизонту та азимуту; <i>визначає</i> азимут та напрямки на різні об'єкти на місцевості поблизу школи; <i>складає</i> схему маршруту руху; <i>порівнює</i> інструментальні та візуальні способи орієнтування на місцевості.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>оцінює</i> практичне значення вміння орієнтуватися на місцевості; <i>робить висновки</i> про важливість орієнтування для збереження власного життя та безпеки під час подорожей та екскурсій.</p>	<p>Тема 1. Орієнтування на місцевості Способи орієнтування на місцевості. Визначення напрямків на місцевості. Компас. Поняття про азимут.</p>	<p>Здоров'я і безпека Розуміє важливість умінь читати карту, план місцевості та орієнтуватись для власної безпеки і безпеки інших під час подорожей і екскурсій. Виконує тренувальні вправи з використанням рисунків, карт, планів місцевості, що формують навички орієнтуватись на місцевості задля власної безпеки і безпеки інших.</p>

<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> способи зображення Землі, види масштабів, відмінності між планом і топографічним планом та картою, абсолютною і відносною висотою місцевості, об'єкти місцевості за планом та його умовні знаки; <i>вміє</i> читати план та карту, використовуючи умовні знаки та легенду карти; <i>пояснює</i> відмінності різних видів масштабу, особливості орієнтування плану місцевості.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>визначає</i> масштаб плану і карти, абсолютну і відносну висоту місцевості за допомогою горизонталей та за шкалою висот; <i>вимірює</i> відстані на плані і карті за допомогою масштабу; <i>розв'язує</i> задачі з різними видами масштабу; <i>порівнює</i> зображення місцевості на глобусі, аерофотознімку та космічному знімку, плані, карті.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>оцінює</i> практичне значення плану та географічних карт для себе і своєї родини.</p>	<p>Тема 2. Способи зображення Землі Особливості та відмінності зображення земної поверхні на глобусі, аерофотознімках, космічних знімках, планах, картах. Масштаб та його види. Умовні знаки плану Абсолютна і відносна висота місцевості, їх визначення за допомогою горизонталей та шкалою висот. План, його основні ознаки. Визначення напрямків на плані. Читання плану. Географічні карти, їх елементи. Легенда карти. Масштаб карт. Географічні атласи. Практичне значення карт.</p> <p>Практична робота 1. Розв'язування задач з використанням різних видів масштабу</p>	
--	--	--

	<p>Знаннєвий компонент: називає лінії градусної сітки: паралелі, меридіани, екватор, нульовий меридіан, ознаки понять «географічна широта», «географічна довгота», координати свого населеного пункту; пояснює відмінності між географічною широтою і географічною довготою.</p> <p>Діяльнісний компонент: користується градусною сіткою для визначення географічних координат; визначає географічні координати об'єктів, населених пунктів; порівнює географічну широту і географічну довготу за градусними вимірами.</p> <p>Ціннісний компонент: оцінює практичне значення знань про географічні координати.</p>	<p>Тема 3. Географічні координати Градусна сітка на глобусі й географічній карті. Поняття про географічні координати. Правила відліку географічної широти і географічної довготи. Географічні координати свого населеного пункту.</p> <p>Практична робота 2. Визначення географічних координат за географічною картою.</p>	
41	РОЗДІЛ III. Оболонки Землі		
	<p>Знаннєвий компонент: називає внутрішні шари Землі, склад материкової та океанічної земної кори, суттєві ознаки понять «літосфера», «земна кора», «мінерали», «гірські породи», «корисні копалини», «рельєф», «рівнини», «гори», форми рельєфу своєї місцевості; наводить приклади і показує на карті літосферні плити, сейсмічні пояси, найбільші вулкани, різні, у тому числі й унікальні форми рельєфу; знає правила поведінки під час землетрусу; наводить приклади магматичних, осадових і метаморфічних гірських порід.</p>	<p>Тема 1. Літосфера Внутрішня будова Землі. Будова літосфери, її властивості. Літосферні плити, наслідки їх переміщення. Внутрішні процеси, що зумовлюють зміни в земній корі та на поверхні земної кулі. Рухи земної кори. Землетруси. Вулканізм і вулкани, гейзери. Сейсмічні пояси Землі. Зовнішні процеси, що зумовлюють зміну земної поверхні. Вивітрювання, робота вітру, текучих і підземних вод, льодовиків. Мінерали, гірські породи. Корисні копалини та їх значення у житті та діяльності людини. Основні форми рельєфу суходолу – гори і рівнини. Різноманітність та утворення рівнин на</p>	<p>Здоров'я і безпека Аналізує ознаки наближення землетрусу, цунамі, виверження вулкану для власної безпеки та безпеки інших.</p> <p>Громадянська відповідальність Характеризує систему попереджень та алгоритм поведінки під час прояву несприятливих природних явищ.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Розуміє переваги і недоліки господарювання людей у районах поширення вулканізму.</p>

	<p>Діяльнісний компонент: визначає абсолютну і відносну висоту рівнин і гір за шкалою висот; позначає на контурній карті: вулкани: <i>Ключевська Сопка, Етна, Кракатау;</i> гори: <i>Карпати, Кримські, Альпи, Уральські, Кордильєри, Кавказ, Гімалаї з вершиною Джомолунгма, Анди;</i> рівнини: <i>Східноєвропейська, Західносибірська, Амазонська низовина, Лаврентійська височина, Середньосибірське, Бразильське плоскогір'я;</i> розрізняє магматичні, осадові й метаморфічні гірські породи; порівнює рівнини і гори за висотою, походженням, розміщенням на суходолі або в океанах.</p> <p>Ціннісний компонент: оцінює діяльність людини та її вплив на рельєф; висловлює судження щодо необхідності охорони унікальних форм рельєфу; пояснює вплив внутрішніх і зовнішніх процесів на формування рельєфу земної поверхні; аналізує причини і наслідки зовнішніх і внутрішніх процесів.</p>	<p>суходолі. Найбільші за площею рівнини світу. Різноманітність та утворення гір на суходолі. Найвищі та найдовші гори світу. Рельєф дна океану. Серединно-океанічні хребти – найвищі і найдовші гори Світового океану. Унікальні форми рельєфу земної кулі, їх охорона.</p> <p>Практична робота 3. Позначення на контурній карті рівнин, гір, вулканів суходолу.</p>	<p>Усвідомлює значення окремих видів корисних копалин для розвитку відповідних виробництв. Бере участь у дослідженні «Корисні копалини в облаштуванні житла (господарських будівель) моєї родини».</p>
	<p>Знаннєвий компонент: називає суттєві ознаки понять «погода», «клімат», «синоптична карта», елементи погоди, теплові пояси Землі, світові центри спостереження за погодою; наводить приклади хмар, різних за формою, прогнозів погоди, основних типів клімату;</p>	<p>Тема 2. Атмосфера Будова атмосфери, властивості повітря в тропосфері. Добовий і річний хід температури повітря, причини його коливання. Кліматична карта. Теплові пояси Землі. Практичне значення вимірювання температури повітря.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Розмірковує про відповідальність людської діяльності за стан атмосфери.</p> <p>Здоров'я і безпека Усвідомлює вплив стану повітря на здоров'я людини.</p>

	<p><i>пояснює</i> причини і наслідки зміни погоди і клімату.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>спостерігає і фіксує</i> зміни елементів погоди: температури повітря, атмосферного тиску, вітру, вологості повітря, хмар, хмарності, опадів; <i>визначає</i> показники температури повітря й атмосферного тиску та їх зміни з висотою, швидкість вітру, типи погоди, що переважають у своїй місцевості; <i>будує</i> графіки ходу температури, діаграми розподілу опадів за певний період, розу вітрів; <i>добирає</i> відповідні джерела географічної інформації для ознайомлення з атмосферними процесами; <i>користується</i> термометром, барометром, гігрометром; <i>порівнює</i> погоду різних типів у своїй місцевості в різні пори року та її вплив на здоров'я людей; <i>аналізує</i> зміни температури повітря, атмосферного тиску протягом доби, сезону, року та їх розподіл на Землі за картою; <i>розв'язує задачі</i> на зміну температури повітря, атмосферного тиску з висотою.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>оцінює</i> вплив стану повітря на здоров'я людини; <i>робить висновки</i> про значення прогнозу погоди для життя і діяльності людини.</p>	<p>Атмосферний тиск: причини і наслідки його зміни у тропосфері. Вимірювання атмосферного тиску. Вітер: причини виникнення, напрямки, сила, швидкість, їх визначення сучасними приладами й візуально. Утворення бризу.</p> <p>Вода в атмосфері: випаровування, вологість повітря та її зміни.</p> <p>Хмари і туман, відмінності в їх утворенні. Форми хмар, хмарність.</p> <p>Опади, що випадають із хмар та з повітря, їхні види, вимірювання. Карта розподілу опадів.</p> <p>Погода, її елементи, мінливість. Характерна погода за сезонами у своїй місцевості. Служба погоди, практичне значення прогнозів погоди.</p> <p>Клімат та основні кліматотвірні чинники. Карта кліматичних поясів. Зміни клімату. Вплив людини на атмосферу.</p> <p>Практичні роботи</p> <p>4. Розв'язування задач на зміну температури повітря й атмосферного тиску з висотою.</p> <p>5. Складання графіка зміни температури повітря, опадів, рози вітрів, їх аналіз.</p>	<p>Дотримується правил безпечної поведінки під час грози, граду, ожеледі, урагану та інших несприятливих природних явищ.</p> <p>Громадянська відповідальність</p> <p>Наводить приклади подолання спільними зусиллями громади (жителів вулиці, села, міста) наслідків стихійних атмосферних явищ і процесів.</p>
	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> суттєві ознаки понять «океан», «море», «затока», «протока», «острів»,</p>	<p>Тема 3. Гідросфера</p> <p>Загальна кількість води на Землі, її розподіл між частинами гідросфери.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток</p> <p>Усвідомлює важливість охорони вод своєї місцевості і на планеті загалом.</p>

<p>«океанічна течія», «річка», «озеро», «болото», «льодовик», «багаторічна мерзлота», «підземні води»; <i>наводить приклади</i> морів, заток, проток, островів, річок, озер, штучних водойм; <i>пояснює</i> причини і наслідки рухів води в Світовому океані, особливості живлення і режиму вод суходолу; <i>знає і розуміє</i> негативні наслідки паводків, повеней і цунамі.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>визначає</i> особливості розподілу води між Світовим океаном і водами суходолу за відповідною діаграмою, глибини океанів і морів за шкалою глибин, залежність напрямку і характеру течії річок від рельєфу, видів живлення та режиму вод суходолу від клімату; <i>розрізняє</i> способи зображення вод суходолу на плані та карті, озера за походженням їхніх улоговин і стоком, типи боліт, покривні та гірські льодовики, штучні водойми, типи підземних вод; <i>позначає на контурній карті назви:</i> морів: <i>Чорне, Середземне, Червоне, Балтійське, Баренцове;</i> проток: <i>Гібралтарська, Магелланова, Дрейка, Берінгова;</i> заток: <i>Біскайська, Бенгальська, Мексиканська, Гвінейська;</i> островів: <i>Велика Британія, Гренландія, Мадагаскар, Нова Гвінея;</i> півостровів: <i>Скандинавський, Кримський, Аравійський, Індостан, Сомалі, Лабрадор;</i> западини: <i>Маріанська;</i> річок: <i>Дніпро, Дунай, Янзи, Ніл, Амазонка,</i></p>	<p>Світовий океан та його частини: океани, моря, затоки, протоки. Шкала глибин, визначення глибин океанів і морів. Острови в океані. Властивості вод Світового океану. Рухи води в Світовому океані. Життя в океанах і морях. Багатства вод Світового океану. Океан та людина. Води суходолу – поверхневі і підземні. Річка: річкова система, басейн річки, річкова долина. Найдовші, найбільші за площею басейни й найповноводніші річки світу. Пороги і водоспади. Живлення, водний режим і робота річок. Озера, їх різноманітність за площею, походженням озерних улоговин, солоністю. Найбільші і найглибші озера земної кулі. Болота, особливості їх утворення та поширення. Штучні водойми і водотоки: ставки, водосховища, канали. Льодовики – багаторічні природні скупчення льоду. Особливості утворення і поширення льодовиків. Багаторічна мерзлота – підземне зледеніння. Утворення і поширення багаторічної мерзлоти. Підземні води, умови їх утворення і залягання в земній корі. Термальні і мінеральні води. Значення вод суходолу для природи і людини. Охорона вод Світового океану і суходолу.</p> <p>Практична робота 6. Позначення на контурній карті назв океанів, морів, проток, заток, островів, річок, озер.</p>	<p>Здоров'я і безпека Розуміє вплив якості води на життя і здоров'я людини. Дотримується правил безпечної поведінки під час повеней, катастрофічних паводків, льодоставу й льодоходу, шторму, цунамі, перебування на березі водойми, руху по болотистій місцевості.</p> <p>Громадянська відповідальність Усвідомлює систему попереджень та алгоритм поведінки під час повеней, катастрофічних паводків, льодоходу, шторму, цунамі.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Дотримується основних правил ощадного використання води в домашньому господарстві. Наводить приклади підприємницької діяльності на основі використання мінеральних, термальних вод своєї місцевості, природних та штучних водойм для відпочинку та оздоровлення.</p>
---	--	---

	<p><i>Miccicini;</i> озер: <i>Каспійське, Великі озера, Байкал, Вікторія.</i></p> <p>Ціннісний компонент: <i>оцінює</i> роль води для життєдіяльності людини та використання мінеральних і термальних вод у господарській діяльності, вплив людини на різні частини гідросфери; <i>робить висновки</i> про вплив якості питної води на здоров'я людини.</p>		
	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> компоненти біосфери, суттєві ознаки понять «біосфера», «грунти», «рослинність», «тваринний світ», види рослин і тварин, які поширені у своїй місцевості; <i>пояснює</i> особливості поширення ґрунтів і живих організмів на земній кулі за допомогою карт, вплив людини на компоненти біосфери.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>порівнює</i> види рослин і тварин, що поширені на різних широтах земної кулі.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>оцінює</i> значення ґрунтів, рослинності і тваринного світу для життєдіяльності людини; <i>пропонує</i> власні заходи зі збереження тваринного та рослинного світу своєї місцевості.</p>	<p>Тема 4. Біосфера та ґрунти Складові біосфери, особливості їх поширення на земній кулі. Властивості ґрунтів. Ґрунтовий покрив, карта ґрунтів. Вплив господарської діяльності людини на ґрунтовий покрив, рослинність і тваринний світ суходолу та океану</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Розуміє важливість збереження ґрунтів та різноманіття рослин і тварин.</p> <p>Здоров'я і безпека Оцінює загрози вживання отруйних грибів, рослин своєї місцевості, контактів із небезпечними тваринами.</p> <p>Громадянська відповідальність Презентує приклади власного досвіду зі збереження тваринного та рослинного світу своєї місцевості.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Наводить приклади фінансових надходжень до сімейного бюджету від використання власної земельної ділянки, рослин і тварин.</p>

	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> суттєві ознаки понять «природний комплекс», «географічна оболонка», «природна зона», компоненти природного комплексу; <i>наводить приклади</i> природних комплексів та комплексів, змінених людиною, у своїй місцевості; <i>пояснює</i> на конкретних прикладах наслідки взаємодії літосфери, атмосфери, гідросфери, біосфери.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>порівнює</i> особливості основних природних зон Землі; <i>дотримується</i> правил безпеки та поведінки під час екскурсії.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>оцінює</i> вплив людини на природні комплекси у своїй місцевості та значення знань про природні комплекси для її життєдіяльності.</p>	<p>Тема 5. Природні комплекси Природні комплекси як наслідок взаємозв'язків між компонентами природи. Географічна оболонка – найбільший природний комплекс Землі, її межі та властивості. Природні зони Землі, їх особливості.</p> <p>Практична робота 7 . Складання опису одного з природних комплексів своєї місцевості (за типовим планом).</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Розрізняє позитивні й негативні наслідки впливу людської діяльності на природні комплекси своєї місцевості. Виявляє порушення природної рівноваги та пропонує шляхи їх усунення.</p> <p>Здоров'я і безпека Дотримується правил безпечної поведінки у природі під час екскурсії.</p>
5	РОЗДІЛ IV. Планета людей		

	<p>Знаннєвий компонент: називає кількість населення на Землі та в Україні, людські раси; вміє читати політичну карту.</p> <p>Діяльнісний компонент: аналізує карти густоти населення та людських рас; показує на карті найбільші за площею та кількістю населення держави світу і держави-сусіди України; характеризує види господарської діяльності та її наслідки у своєму населеному пункті; порівнює людські раси за зовнішніми ознаками, густоту населення в різних регіонах земної кулі.</p> <p>Ціннісний компонент: усвідомлює толерантне ставлення до представників людських рас і народів світу; оцінює вплив людини на природу, рівень забруднення навколишнього середовища в результаті різних видів господарської діяльності; висловлює судження про заходи щодо усунення негативних наслідків господарської діяльності у своєму населеному пункті; розробляє за допомогою членів родини міні-проект з утилізації побутових відходів.</p>	<p>Тема 1. Кількість і розміщення населення на Землі Кількість населення Землі. Розселення населення на Землі, його густота. Найбільш заселені території земної кулі. Людські раси. Дослідження Миколи Миклухо-Маклая. Найчисельніші народи світу.</p> <p>Тема 2. Держави світу Найбільші за площею і чисельністю населення держави світу та держави-сусіди України на політичній карті світу.</p> <p>Тема 3. Вплив людини на природу Зміни компонентів географічної оболонки під впливом людської діяльності. Зміни природних комплексів Землі. Забруднення довкілля та його охорона.</p> <p>Практична робота 8. Позначення на контурній карті кордонів найбільших держав у різних частин світу та їх столиць.</p> <p>Дослідження Розробка міні-проекту з утилізації побутових відходів.</p>	<p>Громадянська відповідальність Усвідомлює важливість толерантного ставлення до представників інших рас і народів світу.</p> <p>Екологічна безпека та сталий розвиток Презентація міні-проектів з утилізації побутових відходів.</p>
6	РЕЗЕРВ ЧАСУ		

7 клас

ГЕОГРАФІЯ
«МАТЕРИКИ ТА ОКЕАНИ»
(70 годин, 2 години на тиждень)

Кількість годин	Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу	Наскрізнi змістові лінії
2	ВСТУП		
	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> материки, частини світу, океани, різні види карт.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>порівнює</i> материки та океани за площею, карти за масштабом та просторовим охопленням; <i>розрізняє</i> в атласах карти <i>показує (знаходить)</i> на картах різного масштабу материки, частини світу, океани.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>оцінює</i> значення для людини географічних знань про материки та океани.</p>	<p>Материки та океани як об'єкти вивчення регіональної географії. Співвідношення на Землі материків та океанів. Материки і частини світу. Джерела географічної інформації про материки та океани. Карти материків та океанів, їх класифікація за масштабом, просторовим охопленням, змістом і призначенням.</p>	<p>Громадянська відповідальність Уміє пояснювати на конкретних прикладах та доводити практичне значення вивчення материків та океанів.</p>
9	РОЗДІЛ I. Закономірності формування природи материків та океанів		
	<p>Знаннєвий компонент: <i>знає і уявляє</i> форму Землі, дні рівнодення та сонцестояння; <i>розуміє і наводить приклади</i> добових і річних ритмів як наслідків осьового обертання та орбітального руху Землі.</p>	<p>Тема 1. Форма і рухи Землі Куляста форма Землі та її географічні наслідки. Рухи Землі, їх наслідки.</p>	<p>Здоров'я і безпека Моделює оптимальний режим життя відповідного до добових і річних циклів (ритмів).</p>

	<p>Діяльнісний компонент: знаходить на карті екватор, лінії тропіків і полярні кола; пояснює вплив форми Землі та її рухів на природу материків і океанів.</p> <p>Ціннісний компонент: оцінює і характеризує наслідки форми Землі, добового і річного рухів Землі на життя людини.</p>		
	<p>Знавнєвий компонент: знає і розуміє основні етапи розвитку геологічної історії Землі, наслідки руху літосферних плит, найбільші платформи та області складчастості, основні і перехідні кліматичні пояси; наводить приклади форм рельєфу на материках і в океанах, платформ і областей складчастості, різних за властивостями повітряних і водних мас, типів клімату, теплих і холодних течій, природних зон на материках; знає і розуміє гіпотези дрейфу материків, загальну циркуляцію атмосфери та їх вплив на природні умови Землі.</p> <p>Діяльнісний компонент: знаходить і показує на картах різного масштабу найбільші літосферні плити, райони поширення пасатів, мусонів, західних вітрів помірних широт і східних полярних вітрів, кліматичні пояси, найбільші теплі й холодні поверхневі течії, природні зони; пояснює вплив повітряних мас на погодні умови Землі своєї місцевості;</p>	<p>Тема 2. Материками та океанами – великі природні комплекси географічної оболонки Походження материків та океанічних западин унаслідок руху літосферних плит. Геологічні ери та епохи горотворення. Тектонічні структури: платформи та області складчастості. Закономірності поширення основних форм рельєфу на материках і в океанах. Кліматотвірні чинники. Розподіл сонячної енергії на Землі. Вплив підстильної поверхні на клімат. Закономірності зміни температури повітря і поверхневих вод океанів. Повітряні маси, їх властивості та переміщення. Загальна циркуляція повітряних мас. Кліматичні пояси і типи клімату Землі. Закономірності розподілу атмосферних опадів. Водні маси, їх властивості. Океанічні течії. Природні комплекси материків та океанів. Широтна зональність і висотна (вертикальна) поясність.</p> <p>Практична робота 1. Аналіз тектонічної та фізичної карт світу: виявлення зв'язків між тектонічною будовою і формами рельєфу.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Пояснює взаємозв'язки між природними компонентами у географічній оболонці, у тому числі – на прикладі своєї місцевості.</p>

	<p><i>аналізує</i> закономірності розміщення форм рельєфу на материках та океанах, причини виникнення океанічних течій розміщення природних комплексів на материках і в океанах, взаємодію і взаємовплив океанів і материків; <i>вміє</i> практично використовувати інформацію тематичних карт: тектонічної, кліматичної і географічних поясів природних зон.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>оцінює</i> значення знань про географічні закономірності природи материків і океанів для життя людини; <i>досліджує</i> наслідки взаємодії Світового океану, атмосфери та суходолу.</p>	<p>Дослідження Взаємодія Світового океану, атмосфери та суходолу, її наслідки.</p>	
21	РОЗДІЛ II. Материка тропічних широт		

	<p>Знаннєвий компонент: знає дослідників материка, особливості тектонічної будови, основні форми рельєфу, географічне розміщення типів клімату, внутрішніх вод, природних зон на материкау; розуміє особливості сучасного рівня соціально-економічного розвитку країн.</p> <p>Діяльнісний компонент: характеризує географічне положення материка; аналізує закономірності розміщення форм рельєфу, кліматичних поясів, вод суходолу, природні зони, зональні типи ґрунтів; описує природу найвідоміших національних парків Африки; визначає типи клімату за кліматичною картою та кліматичними діаграмами; визначає основні напрями господарського використання природних комплексів материка; знаходить і показує на картах різного масштабу: моря: Середземне, Червоне; затоки: Гвінейська, Аденська; протоки: Мозамбіцька, Гібралтарська, Баб-ель-Мандебська; острів Мадагаскар; півострів Сомалі; гори: Атлас, Драконові, Капські; вулкан Кіліманджаро; нагір'я Ефіопське; плоскогір'я Східноафриканське; річки: Ніл, Конго, Нігер, Замбезі, Оранжева;</p>	<p>Тема 1. Африка Географічне положення. Дослідження та освоєння материка. Тектонічна будова, рельєф, корисні копалини. Загальні риси клімату. Кліматичні пояси і типи клімату. Води суходолу. Використання водних ресурсів. Природні зони, закономірності їх розміщення. Стихійні явища природи. Екологічні проблеми. Найвідоміші об'єкти, віднесені до Світової природної спадщини ЮНЕСКО. Населення. Держави. Зв'язки України з державами Африканського континенту.</p> <p>Практичні роботи</p> <p>2. Визначення географічних координат крайніх точок і протяжності материка з півночі на південь та із заходу на схід.</p> <p>3. Позначення на контурній карті назв основних географічних об'єктів Африки.</p> <p>4. Визначення типів клімату Африки за кліматичними діаграмами.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Презентує добірку матеріалів про один із прикладів порушення природної рівноваги на материкау та шляхи її відновлення.</p> <p>Здоров'я і безпека Обґрунтовує вплив природних чинників на виникнення природних вогнищ захворювань і поширення епідемій.</p> <p>Громадянська відповідальність Установлює залежність між рівнем соціального розвитку країн і станом природних комплексів.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Розуміє важливість напрямків взаємозв'язків України та країн Африки.</p>
--	--	---	--

	<p>озера: <i>Вікторія, Танганьїка, Ньяса, Чад</i>; водоспад <i>Вікторія</i>; пустелі: <i>Сахара, Наміб</i>; держави та їх столиці: <i>Єгипет, Нігерія, Південна Африка</i>.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>висловлює судження</i> про вплив природних умов і ресурсів на економіку країн; <i>оцінює</i> вплив природних чинників і діяльності людини на екологічний стан природних зон материка; <i>робить висновок</i> впливу клімату та природних зон на особливості життя і господарської діяльності людей; <i>обґрунтовує</i> вплив природних чинників на виникнення природних вогнищ захворювань і поширення епідемій.</p>		
	<p>Знаннєвий компонент: <i>знає</i> дослідників материка, особливості тектонічної будови, основні форми рельєфу, географічне розміщення типів клімату, внутрішніх вод, природних зон на материк.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>характеризує</i> населення та його господарську діяльність у різних країнах материка; <i>аналізує</i> особливості розміщення корисних копалин материка та їх вплив на господарську діяльність людини; <i>знаходить і показує на картах різного масштабу:</i> море <i>Карибське</i>;</p>	<p>Тема 2. Південна Америка Географічне положення. Дослідження та освоєння материка. Тектонічні структури, рельєф, корисні копалини. Загальні риси клімату. Кліматичні пояси і типи клімату. Води суходолу. Природні зони. Вертикальна поясність Анд. Зміни природи материка людиною. Сучасні екологічні проблеми. Найвідоміші об'єкти Південної Америки, віднесені до Світової природної спадщини ЮНЕСКО. Населення. Держави. Зв'язки України з державами Південної Америки.</p> <p>Практичні роботи 5. Позначення на контурній карті назв</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Презентує добірку матеріалів про один із прикладів порушення природної рівноваги на материк та шляхи її відновлення.</p> <p>Здоров'я і безпека Обґрунтовує механізм утворення стихійних явищ (вулкан, землетрус) та їх вплив на життя людей.</p> <p>Громадянська відповідальність Установлює залежність між рівнем соціального розвитку країн і станом природних комплексів.</p> <p>Підприємливість та фінансова</p>

<p>затоку <i>Ла-Плата</i>; протоки: <i>Магелланова, Дрейка</i>; острови: <i>Вогняна Земля, Фолклендські, Галапагоські</i>; рівнини: <i>Амазонська, Орінокська, Ла-Платська низовини, Бразильське, Гвіанське плоскогір'я</i>; гори <i>Анди (г. Аконкагуа)</i>; вулкани: <i>Льюльялььяко, Котопахі</i>; річки: <i>Амазонка, Парана, Оріноко</i>; водоспади: <i>Анхель, Ігуасу</i>; озера: <i>Маракайбо, Тітікака</i>; пустелю <i>Атакама</i>; держави та їх столиці: <i>Бразилія, Аргентина, Чилі</i>; порівнює, зіставляє особливості природних умов Південної Америки та Африки; пояснює закономірності поширення основних форм рельєфу, особливості розподілу температури й опадів на материк, прояв широтної зональності на рівнинах і вертикальної поясності в Андах; визначає за кліматичними картами і кліматичними діаграмами – типи клімату.</p> <p>Ціннісний компонент оцінює наслідки втручання людини в природні комплекси материка; робить висновки про основні напрями господарського використання природних комплексів материка, поширення стихійних явищ (землетруси, вулканізм) та їх вплив на життя людей.</p>	<p>географічних об'єктів материка.</p> <p>6. Визначення типів клімату Південної Америки за кліматичними діаграмами.</p> <p>Дослідження Природні уніками Південної Америки.</p>	<p>грамотність Розуміє значення різних напрямків взаємозв'язків України та країн Південної Америки.</p>
--	---	---

<p>Знаннєвий компонент: знає дослідників материка, особливості тектонічної будови, основні форми рельєфу, географічне розміщення типів клімату, внутрішніх вод, природних зон на материка.</p> <p>Діяльнісний компонент: Знаходить і показує на картах різного масштабу: моря: <i>Коралове, Тасманове</i>; затоки: <i>Карпентарія, Велика Австралійська</i>; острови: <i>Тасманія, Великий Бар'єрний риф</i>; півострів <i>Кейп-Йорк</i>; плоскогір'я <i>Західно-Австралійське</i>; низовину <i>Центральну</i>; гори: <i>Великий Вододільний хребет (г. Косцюшко)</i>; річки: <i>Муррей, Дарлінг</i>; озеро <i>Ейр</i>; пустелі: <i>Велика Піщана, Велика пустеля Вікторія</i>; державу <i>Австралійський Союз</i> та її столицю; характеризує особливості географічного положення, головні риси населення та його господарської діяльності; порівнює географічне положення Австралії і Африки.</p> <p>Ціннісний компонент: пояснює вплив рельєфу і клімату на формування вод суходолу, унікальність органічного світу, особливості заселення Австралії; оцінює наслідки втручання людини в природні комплекси материка;</p>	<p>Тема 3. Австралія. Географічне положення. Дослідження та освоєння материка. Тектонічна будова, рельєф, корисні копалини. Клімат. Води суходолу. Унікальність рослинності і тваринного світу. Природні зони. Зміна природи материка людиною. Найвідоміші об'єкти Австралії, віднесені до Світової природної спадщини ЮНЕСКО. Населення, його склад та розміщення. Австралія – країна-материк. Україна і Австралія.</p> <p>Практичні роботи: 7. Позначення на контурній карті назв географічних об'єктів материка. 8. Визначення типів клімату Австралії за кліматичними діаграмами.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Презентує добірку матеріалів про один із прикладів порушення природної рівноваги на материка та шляхи її відновлення. Здоров'я і безпека Обґрунтовує механізм утворення стихійних явищ (лісові пожежі, посухи) та їх вплив на життя людей. Підприємливість та фінансова грамотність Розуміє значення різних напрямків взаємозв'язків України та Австралії.</p>
---	---	--

	робить висновки про основні напрями господарського використання природних комплексів материка.		
2	РОЗДІЛ III. Полярний материк планети		
	<p>Знаннєвий компонент: знає історію дослідження та освоєння материка, першовідкривачів материка Фадея Беллінсгаузена, Михайла Лазарєва, Роальда Амундсена, Роберта Скотта, країни, що беруть участь у сучасних дослідженнях; наводить приклади про значення міжнародного співробітництва у вивченні Антарктиди; пояснює відмінності між Антарктикою й Арктикою.</p> <p>Діяльнісний компонент: характеризує особливості географічного положення материка; позначає і показує на карті Антарктичний півострів, моря Ведделла, Росса.</p> <p>Ціннісний компонент оцінює роль України в дослідженні Антарктиди.</p>	<p>Тема 1. Загальні відомості про Антарктиду Географічне положення. Антарктида й Антарктика. Дослідження материка. Українська дослідна станція «Академік Вернадський». Міжнародний статус материка.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Дискутує щодо перспективних напрямків розвитку окремих видів діяльності людини на материк.</p>
	<p>Знаннєвий компонент: знає та пояснює представників рослин і тварин світу Антарктики, особливості їх пристосування.</p> <p>Діяльнісний компонент:</p>	<p>Тема 2. Природа материка Тектонічна будова, рельєф, клімат, рослинність і тваринний світ Антарктиди. Природні багатства, їх використання. Екологічні проблеми материка.</p>	

	<p><i>характеризує</i> риси природи Антарктиди, Антарктики; <i>характеризує</i> особливості тектонічної будови, клімат; <i>пояснює</i> причини утворення суцільного покривного зледеніння, його вплив на природу материка.</p> <p>Ціннісний компонент <i>обґрунтовує</i> судження про вплив Антарктиди на природні особливості планети.</p>		
23	РОЗДІЛ IV. Материка Північної півкулі		
	<p>Знаннєвий компонент: <i>знає</i> дослідників материка, особливості тектонічної будови, основні форми рельєфу, географічне розміщення типів клімату, внутрішніх вод, природних зон на материках.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>характеризує</i> географічне положення материка; <i>пояснює</i> закономірності розміщення форм рельєфу, клімату, внутрішніх вод, типів ґрунтів, рослин і тварин, природних зон, впливу господарської діяльності людей на природу материка; <i>аналізує</i> особливості розміщення корисних копалин материка та їх вплив на господарську діяльність людини; <i>знаходить і показує на картах різного масштабу:</i> затоки: <i>Гудзонова, Мексиканська, Каліфорнійська, Аляска;</i></p>	<p>Тема 1. Північна Америка Географічне положення. Історія відкриття та освоєння. Тектонічні структури, рельєф, корисні копалини. Загальні риси клімату. Кліматичні пояси і типи клімату. Води суходолу. Природні зони. Висотна поясність у горах. Зміни природи материка людиною. Сучасні екологічні проблеми. Найвідоміші об'єкти, віднесені до Світової природної спадщини ЮНЕСКО. Населення. Держави. Україна і держави Північної Америки.</p> <p>Практична робота 9. Позначення на контурній карті назв географічних об'єктів Північної Америки.</p> <p>Дослідження Розробка та обґрунтування маршруту, що проходить через об'єкти Північної Америки, віднесені до Світової природної спадщини ЮНЕСКО.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Презентує добірку матеріалів про один із прикладів порушення природної рівноваги на материках та шляхи її відновлення.</p> <p>Здоров'я і безпека Обґрунтовує механізм утворення стихійних явищ (торнадо, землетрус) та їх вплив на життя людей.</p> <p>Громадянська відповідальність Установлює залежність між рівнем соціального розвитку країн і станом природних комплексів.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Розуміє важливість різних напрямків взаємозв'язків між Україною та країнами Північної Америки.</p>

<p>острови: <i>Гренландія, Ньюфаундленд, Великі Антилські (Куба, Гаїті, Ямайка), Малі Антилські, Канадський Арктичний архіпелаг;</i> півострови: <i>Лабрадор, Флорида, Каліфорнія, Аляска, Юкатан;</i> рівнини: <i>Центральні, Великі, Лаврентійська височина, Примексиканська низовина;</i> гори: <i>Кордильєри, Делані (г. Мак-Кінлі), Скелясті, Аппалачі;</i> річки: <i>Міссісіпі, Маккензі, Юкон, Колорадо;</i> водоспад <i>Ніагарський;</i> озера: <i>Великі (Верхнє, Мічиган, Гурон, Ері, Онтаріо), Велике Солоне;</i> держави та їх столиці: <i>США, Канада, Мексика;</i> <i>порівнює</i> рельєф і клімат Північної і Південної Америки; <i>визначає</i> основні напрями господарського використання природних комплексів материка; <i>досліджує</i> об'єкти Північної Америки, віднесені до світової природної спадщини ЮНЕСКО.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>обґрунтовує</i> вплив географічного положення материка на його природу, особливості освоєння людиною; <i>оцінює</i> вплив господарської діяльності людини на природні комплекси материка; <i>висловлює</i> судження про економічний розвиток країн материка; <i>робить висновок</i> про механізм</p>		
--	--	--

	утворення стихійних явищ (торнадо, землетрус) та їх вплив на життя людей.		
	<p>Знаннєвий компонент: знає дослідників материка, особливості тектонічної будови, основні форми рельєфу, географічне розміщення типів клімату, внутрішніх вод, природних зон на материкау.</p> <p>Діяльнісний компонент: характеризує географічне положення материка; пояснює закономірності форм рельєфу, клімату, річок та озер, типів ґрунтів, типових рослин і тварин, природних зон материка; аналізує особливості розміщення корисних копалин на території материка та їх вплив на господарську діяльність людини; знаходить і показує на картах різного масштабу: моря: Північне, Балтійське, Середземне, Чорне, Азовське, Баренцове, Східносибірське, Жовте, Японське, Берингове, Південнокитайське, Аравійське; затоки: Біскайська, Бенгальська, Перська; протоки: Босфор, Ла-Мани, острови: Велика Британія, Ірландія, Нова Земля, Сахалін, Японські, Великі Зондські (Калімантан, Суматра, Ява), Філіппінські, Шрі Ланка, Тайвань; півострови: Балканський, Апеннінський, Піренейський, Скандинавський, Таймир, Чукотський, Камчатка, Корея,</p>	<p>Тема 2. Євразія Географічне положення. Поділ Євразії на дві частини світу. Дослідження та освоєння материка. Тектонічна будова. Рельєф, роль внутрішніх і зовнішніх сил у його формуванні. Корисні копалини. Загальні риси клімату. Кліматичні пояси і типи клімату. Води суходолу. Природні зони. Вертикальна поясність. Зміни природи материка людиною. Найвідоміші об'єкти, віднесені до Світової природної спадщини ЮНЕСКО. Населення. Найбільші держави Європи та Азії. Зв'язки України з країнами Європи та Азії.</p> <p>Практичні роботи 10. Позначення на контурній карті назв географічних об'єктів Євразії. 11. Визначення типів клімату в межах помірного кліматичного поясу Євразії за допомогою кліматичних діаграм.</p> <p>Дослідження Здійснення уявної подорожі уздовж 50-ї паралелі: складання карти маршруту з позначенням країн, природних об'єктів та природних комплексів.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Презентує добірку матеріалів про один із прикладів порушення природної рівноваги на материкау та шляхи її відновлення.</p> <p>Здоров'я і безпека Обґрунтовує механізм утворення стихійних явищ (цунамі, землетрус) та їх вплив на життя людей.</p> <p>Громадянська відповідальність Установлює залежність між рівнем соціального розвитку країн і станом природних комплексів.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Розуміє важливість різних напрямків взаємозв'язків між Україною та країнами Євразії.</p>

<p><i>Індокитай, Малакка, Індостан, Аравійський, мала Азія</i> рівнини: <i>Східноєвропейська, Західносибірська, Велика Китайська, Прикаспійська, Середньодунайська, Індо-Гангська, Месопотамська низовини, плоскогір'я Декан, Середньосибірське, Казахський дрібнособковик;</i> гори: <i>Піренеї, Альпи, Апенніни, Карпати, Скандинавські, Уральські, Кавказ, Тянь-Шань, Гімалаї (г. Джомолунгма);</i> нагір'я: <i>Тибет, Іранське;</i> вулкани: <i>Гекла, Везувій, Ключевська Сопка, Фудзіяма;</i> пустелі: <i>Каракуми, Гобі, Руб-ель-Халі;</i> річки: <i>Рейн, Дунай, Дніпро, Волга, Об, Єнісей, Лена, Амур, Хуанхе, Янцзи, Меконг, Ганг, Інд, Євфрат, Тигр;</i> озера: <i>Каспійське, Женевське, Світязь, Ладозьке, Байкал, Мертве море;</i> держави та їх столиці: <i>Україна, Німеччина, Франція, Велика Британія, Італія, Росія, Китай, Індія, Японія, Туреччина;</i> <i>порівнює</i> типи клімату в межах помірною поясу Євразії, висотні пояси в різних гірських системах; <i>установлює</i> причини різноманітності природи Євразії.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>висловлює</i> судження щодо господарського оцінювання природних умов країни на прикладі України та країни за вибором; <i>оцінює</i> наслідки сучасного впливу</p>		
--	--	--

	господарської діяльності людини на природу материка; <i>обґрунтовує судження</i> про зв'язки України з країнами Європи та Азії; <i>робить висновки</i> про основні напрями господарського використання природних комплексів материка, поширення стихійних явищ та їх вплив на життя людей.		
5	РОЗДІЛ V. Океани		
	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> великі водні об'єкти – моря, затоки, протоки; різні за походженням острови, природні багатства.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>характеризує</i> риси географічного положення Тихого океану; <i>досліджує</i> виникнення форм рельєфу, течій, островів; <i>знаходить і показує на картах різного масштабу:</i> течії: <i>Північна та Південна Пасатна, Курасіо, Західних Вітрів, Каліфорнійська, Перуанська, Північнотихоокеанська, Східноавстралійська;</i> острови: <i>Нова Зеландія, Нова Гвінея, Гавайські, Маріанські;</i> <i>порівнює</i> властивості водних мас різних частин Тихого океану.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>обґрунтовує</i> зв'язок клімату океану з атмосферною циркуляцією та переміщенням течій, своєрідність</p>	<p>Тема 1. Тихий океан Географічне положення. Острови в Тихому океані, їх походження і природні особливості. Рельєф дна. Клімат і води. Органічний світ і природні ресурси. Охорона природи океану. Вплив океану на життєдіяльність людей прилеглих материків.</p> <p>Практична робота 12. Позначення географічних об'єктів та течій океанів на контурній карті (виконується поетапно під час вивчення кожного океану).</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Пропонує шляхи розв'язання екологічних проблем Світового океану.</p> <p>Здоров'я і безпека Аналізує цінність і шкоду для здоров'я окремих видів морепродуктів.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Презентує власні розробки щодо раціонального використання ресурсів Світового океану.</p>

	<p>органічного світу; <i>оцінює</i> вплив океану на життя і діяльність людей на прибережних територіях; <i>робить висновок</i> про механізм утворення цунамі та його вплив на життя людей.</p>		
	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> великі водні об'єкти – моря, затоки, протоки; різні за походженням острови, природні багатства.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>характеризує</i> риси географічного положення Атлантичного океану; <i>досліджує</i> виникнення форм рельєфу дна, течій, поширення представників органічного світу; <i>знаходить і показує на картах різного масштабу:</i> течії: <i>Гольфстрім, Північноатлантична, Канарська, Лабрадорська, Бразильська, Бенгельська;</i> острів: <i>Ісландія;</i> <i>характеризує</i> особливості клімату океану; <i>порівнює</i> переміщення океанічних течій у північній і південній частинах океану.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>висловлює судження</i> про проблеми забруднення океану; <i>оцінює</i> вплив Атлантичного океану на природу материків і життєдіяльність людей.</p>	<p>Тема 2. Атлантичний океан Географічне положення. Рельєф дна. Клімат і води. Органічний світ і природні ресурси, їх використання. Охорона природи океану. Вплив океану на життєдіяльність людей прилеглих материків.</p>	
	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> великі водні об'єкти – моря, затоки, протоки; різні за походженням</p>	<p>Тема 3. Індійський океан Географічне положення. Рельєф дна. Клімат і води. Органічний світ і природні ресурси. Види</p>	

	<p>острови, природні багатства.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>характеризує</i> риси географічного положення океану, його природні ресурси; <i>досліджує</i> виникнення форм рельєфу дна океану, течій, поширення представників органічного світу; <i>знаходить і показує на картах різного масштабу:</i> течії: <i>Мадагаскарська, Мусонна, Західноавстралійська, Західних вітрів;</i> <i>порівнює</i> особливості географічного положення Індійського океану з Тихим та Атлантичним океанами; <i>пояснює</i> вплив океану на природу материків і життєдіяльність людей.</p> <p>Ціннісний компонент <i>оцінює</i> наслідки впливу людської діяльності на природу океану.</p>	<p>господарської діяльності в океані. Охорона природи океану. Вплив океану на життєдіяльність людей на прилеглих материках.</p>	
	<p>Знавсвий компонент: <i>знає</i> історію освоєння океану; <i>називає</i> великі водні об'єкти – моря, затоки, протоки; різні за походженням острови, природні багатства.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>характеризує</i> особливості географічного положення океану, особливості поширення крижаного покриву; <i>досліджує</i> виникнення форм рельєфу дна, поширення представників органічного світу; <i>пояснює</i> вплив географічного положення океану на клімат.</p>	<p>Тема 4. Північний Льодовитий океан Географічне положення Північного Льодовитого океану у високих широтах. Історія географічних досліджень океану. Рельєф дна. Клімат і води. Льодовий режим океану. Органічний світ і природні ресурси. Вплив океану на життєдіяльність людей прилеглих материків.</p>	

	<p>Ціннісний компонент: оцінює можливості використання природних ресурсів океану та наявні екологічні проблеми.</p>		
2	РОЗДІЛ VI. Вплив людини на природу материків та океанів		
	<p>Знаннєвий компонент: Знає і розуміє види природних багатств материків та океанів.</p> <p>Діяльнісний компонент: пояснює зміни природних комплексів під впливом людської діяльності та виникнення антропогенних ландшафтів.</p> <p>Ціннісний компонент обґрунтовує зміни природних умов внаслідок інтенсивного природокористування; оцінює наслідки використання людиною природних багатств материків і океанів; дає господарську оцінку природним ресурсам.</p>	<p>Тема 1. Використання природних багатств материків та океанів Природні багатства материків та океанів, їх основні види. Наслідки використання ресурсів людиною. Порушення природної рівноваги. Антропогенні ландшафти.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Аналізує порушення природної рівноваги на прикладі природних комплексів своєї місцевості. Описує антропогенні ландшафти своєї місцевості. Розуміє та пропонує шляхи розв'язування екологічних проблем материків та океанів.</p>
	<p>Знаннєвий компонент: знає і розуміє джерела забруднення навколишнього середовища, роль міжнародних організацій з охорони природи.</p> <p>Діяльнісний компонент: розрізняє основні види забруднення довкілля: хімічне, радіаційне, біологічне, теплове, звукове; знаходить і показує на карті вже відомі природоохоронні території, райони екологічного лиха; прогнозує зміни природних умов під</p>	<p>Тема 2. Екологічні проблеми материків та океанів Забруднення навколишнього середовища. Види забруднення, основні джерела їх надходження. Міжнародне співробітництво у розв'язанні екологічних проблем. Міжнародні організації з охорони природи.</p> <p>Дослідження Шляхи розв'язування екологічних проблем.</p>	

	<p>впливом людської діяльності; <i>аналізує</i> рівень забруднення навколишнього середовища на материках і в океанах за показниками екологічного моніторингу. Ціннісний компонент: <i>висловлює судження</i> про шляхи розв'язування екологічних проблем материків та океанів; <i>оцінює</i> роль міжнародного співробітництва у розв'язуванні проблем взаємодії природи і суспільства.</p>		
6	РЕЗЕРВ ЧАСУ		

8 клас
ГЕОГРАФІЯ
 «Україна у світі: природа, населення»
 (70 годин, 2 години на тиждень)

Кількість годин	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учня/учениці	Зміст навчального матеріалу	Наскрізні змістові лінії
2	ВСТУП		
	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> об'єкти вивчення курсу; <i>наводить приклади</i> географічних досліджень території України у минулому і тепер; <i>пояснює</i> особливості сучасних географічних досліджень.</p> <p>Діяльнісний компонент:</p>	<p>Об'єкти вивчення і методи досліджень фізичної та суспільної географії України. Джерела географічної інформації.</p> <p>Географічні відомості про територію України в минулому. Дослідження Геродота, Гійома Боплана, Степана Рудницького, сучасні</p>	<p>Громадянська відповідальність Розуміє важливість знань з географії у розв'язанні актуальних проблем розвитку України.</p>

	<p><i>характеризує</i> методи досліджень фізичної та суспільної географії; <i>розрізняє</i> істотні ознаки понять «фізична географія» та «суспільна географія»; <i>вміє</i> користуватися джерелами географічної інформації.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>оцінює</i> значення знань із фізичної та суспільної географії для себе і суспільства.</p>	географічні дослідження.	
7	Розділ І. Географічна карта та робота з нею		
	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> джерела географічної інформації, елементи карти; <i>пояснює</i> відмінності між різними видами карт, картографічними проекціями.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>розпізнає</i> види карт за просторовим охопленням, масштабом, змістом і призначенням; <i>характеризує</i> методи і засоби отримання географічної інформації з загальногеографічних і тематичних карт; <i>визначає</i> об'єкти, напрямки, відстані, географічні координати за навчальними картами; <i>вміє</i> користуватися навчальними картами й атласами, картографічними інтернет-джерелами; <i>застосовує</i> сучасні навігаційні системи на практиці.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>оцінює</i> значення джерел географічної інформації для життєдіяльності людини.</p>	<p>Тема 1. Географічна карта Зображення України в картографічних творах. Навчальні карти й атласи. Національний атлас України, електронні карти. Картографічні інтернет-джерела. Геоінформаційні та сучасні навігаційні системи. Елементи карти, картографічні проекції та види спотворень на географічних картах. Класифікація карт. Способи зображення географічних об'єктів та явищ на картах.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Розуміє важливість використання сучасних навігаційних систем для власної безпеки та безпеки інших.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Уміє отримувати та аналізувати інформацію щодо природних і соціальних явищ та процесів із широкого кола джерел географічної інформації.</p>

	<p>Знаннєвий компонент: називає елементи топографічної карти; пояснює особливості читання топографічної карти.</p> <p>Діяльнісний компонент: читає топографічні карти, плани міст, схеми руху транспорту; характеризує методи і засоби отримання інформації з топографічних карт; визначає об'єкти, напрямки, відстані, географічні, прямокутні координати, висоту точок за топографічною картою; вміє працювати в групі та команді; застосовує отримані знання в орієнтуванні на місцевості з допомогою топографічної карти, плану, схеми.</p> <p>Ціннісний компонент: оцінює значення топографічних карт у побуті та господарській діяльності.</p>	<p>Тема 2. Топографічні карти Читання та практичне використання топографічних карт.</p> <p>Практична робота 1. Визначення напрямків, відстаней, площ, географічних і прямокутних координат, висот точок за топографічною картою.</p> <p>Дослідження Прокладання маршрутів за топографічною картою та їх обґрунтування.</p>	
6	Розділ II. Географічний простір України		
	<p>Знаннєвий компонент: називає істотні ознаки політичної карти, складники державної території; пояснює відмінність між поняттями «країна», «держава», «залежна територія».</p> <p>Діяльнісний компонент: характеризує географічне положення України; розрізняє фізико-, економіко-, політико-географічне положення держави; показує на карті суходільні і морські</p>	<p>Тема 1. Україна на політичній карті Європи і світу Політична карта світу, її елементи. Географічне положення (фізико-географічне, економіко-географічне, політико-географічне). Державна територія України. Державні кордони, розміри території, крайні точки, географічні центри України та Європи.</p> <p>Практична робота 2. Позначення на контурній карті кордонів сусідніх держав, крайніх точок, географічних</p>	<p>Здоров'я і безпека Усвідомлює вплив зміни годинних поясів на здоров'я людини та безпеку.</p> <p>Громадянська відповідальність Розуміє вплив географічного положення країни на її соціально – економічний розвиток.</p>

<p>кордони: суходіл і територіальні води, крайні точки України, країни-сусіди України; географічні центри України; географічний центр Європи в Україні. <i>визначає</i> за допомогою карти протяжність території України в градусах і кілометрах.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>обґрунтовує</i> вплив значення географічного положення України в Європі та світі на економічні та політичні процеси в середині держави; <i>оцінює</i> політико-географічне положення держав та географічне положення України.</p>	<p>центрів України та Європи і зазначення їхніх назв; визначення координат точок, протяжності території України в градусах і кілометрах.</p> <p>Дослідження Порівняльна оцінка географічного розміщення України з країнами світу (2 – 3 на вибір).</p>	
<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> адміністративно-територіальні одиниці України; <i>пояснює</i> особливості сучасного адміністративно-територіального устрою України; <i>наводить</i> приклади різних адміністративно-територіальних одиниць за географічним положенням на карті України.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>аналізує</i> зміни територіальних кордонів України з ХХ ст.; <i>прогнозує</i> економічні та соціальні наслідки змін адміністративно-територіального устрою України; <i>показує на карті</i> одиниці адміністративно-територіального устрою України; зміни кордонів України в ХХ ст.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>оцінює</i> значення знань про адміністративно-територіальний устрій держави;</p>	<p>Тема 2. Адміністративно-територіальний устрій України Територіальні зміни кордонів України з ХХ ст. Особливості сучасного адміністративно-територіального устрою, його проблеми та шляхи вдосконалення на різних територіальних рівнях.</p>	<p>Громадянська відповідальність Усвідомлює роль кордонів для безпеки держави.</p>

	<i>робить</i> висновки про місце свого населеного пункту в контексті сучасних територіальних змін.		
	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> різні види часу, що існують в міжнародній системі його відліку; <i>наводить</i> приклади регулювання часу в країнах світу; <i>пояснює</i> відмінність між поняттями «місцевий час», «поясний час».</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>характеризує</i> особливості регулювання системи відліку часу в країнах світу; <i>аналізує</i> карту годинних поясів Землі; <i>показує на карті</i> лінію зміни дат; <i>визначає</i> місцевий і поясний час, час у країнах світу та в Україні.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>обґрунтовує</i> вплив літнього часу на господарську діяльність та здоров'я людини; <i>оцінює</i> значення знань про систему відліку часу.</p>	<p>Тема 3. Україна на карті годинних поясів Міжнародна система відліку часу. Годинні пояси. Місцевий час. Поясний час. Літній час. Особливості регулювання системи відліку часу в країнах світу. Час в Україні.</p> <p>Практична робота 3. Аналіз карти годинних поясів Землі. Розв'язування задач на визначення часу.</p> <p>Дослідження Планування маршруту мандрівки країнами світу з визначенням різниці в часі в них порівняно з київським.</p>	
34	Розділ III. Природні умови і ресурси України		
	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> форми земної поверхні; <i>наводить</i> приклади корисних копалин щодо їх використання; <i>формулює</i> визначення понять «платформа», «щит», «плита», «область складчастості».</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>Знаходить і показує на картах різного масштабу:</i></p>	<p>Тема 1. Рельєф, тектонічна та геологічна будова, мінеральні ресурси Форми земної поверхні. Простягання низовин, височин, гір, річкових долин. Карта «Фізична поверхня». Геологічна історія Землі. Геологічне літочислення. Геологічні ери. Карта «Тектонічна будова». Основні тектонічні структури. Зв'язок рельєфу з тектонічними структурами. Геологічна будова. Неотектонічні рухи. Вплив геологічної будови та тектоніки на діяльність людини.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Усвідомлює цілісність природи і взаємозв'язок її об'єктів і явищ. Наводить приклади та робить висновки щодо необхідності утилізації і переробки відходів.</p> <p>Здоров'я і безпека Знає поширення по території країни</p>

<p>низовини: <i>Придніпровська, Причорноморська, Закарпатська, Поліська</i>; височини: <i>Придніпровська, Подільська, Донецька, Приазовська, Хотинська (г. Берда)</i>; гори: <i>Українські Карпати (г. Говерла), Кримські (г. Роман-Кош)</i>; тектонічні структури: <i>Східноєвропейська платформа, Український щит, Волино-Подільська плита, Дніпровсько-Донецька западина, Причорноморська западина, Скіфська платформа, Донецька складчаста область, Карпатська і Кримська складчасті системи</i>; басейни і родовища корисних копалин: <i>Донецький та Львівсько-Волинський кам'яновугільні басейни, Дніпровський буровугільний басейн, Західний, Східний, Південний нафтогазоносні райони, Криворізький залізорудний басейн, Кременчуцький залізорудний район, Придніпровський марганцеворудний басейн, Іршанське родовище титанових руд, Артемівське, Слов'янське родовища кам'яної солі, Заваллівське родовище графіту</i>; аналізує поширення різних за віком гірських порід за геологічною картою; пояснює вплив неотектонічних рухів на формування рельєфу.</p> <p>Ціннісний компонент: обґрунтовує необхідність раціонального використання природних ресурсів; оцінює вплив людини на рельєф, наслідки видобування корисних копалин та необхідність охорони надр;</p>	<p>Формування рельєфу. Внутрішні та зовнішні рельєфотвірні чинники і процеси. Типи рельєфу за походженням. Рельєф і діяльність людини. Корисні копалини України, їх класифікація за використанням, закономірності поширення. Паливні корисні копалини. Діючі та перспективні басейни й райони видобування вугілля, нафти, природного газу, торфу. Рудні та нерудні корисні копалини: басейни, райони залягання та видобування. Мінеральні води та грязі.</p> <p>Проблеми раціонального використання мінеральних ресурсів. Особливості геологічної будови, рельєфу та мінеральних ресурсів своєї місцевості.</p> <p>Практична робота 4. Встановлення за картами (тектонічною, геологічною, фізичною) зв'язків між тектонічною, геологічною будовою, рельєфом та корисними копалинами.</p>	<p>негативних процесів, пов'язаних з рельєфом, тектонічною і геологічною будовою (зсуви, землетруси, карсти, обвали).</p> <p>Дотримується правил поведінки під час землетрусів.</p> <p>Громадянська відповідальність Розуміє необхідність раціонального використання мінеральних ресурсів.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Розуміє значення корисних копалин для різних видів господарської діяльності людини.</p>
---	---	--

	<p><i>встановлює взаємозв'язки між рельєфом, тектонічними структурами, корисними копалинами, геологічною будовою території.</i></p>		
	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> основні кліматотвірні чинники, кліматичні показники, типи клімату; <i>наводить приклади</i> небезпечних погодних явищ та їх наслідків; <i>формулює</i> поняття «погода», «клімат», «атмосферний фронт», «циклон», «антициклон»; <i>пояснює</i> дію кліматотвірних чинників.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>характеризує</i> особливості розподілу сонячної енергії, напрямки руху атмосферних фронтів, циклонів та антициклонів, річний розподіл кліматичних показників у межах України; <i>визначає</i> за кліматичною картою особливості розподілу температури, повітря та опадів; <i>порівнює</i> особливості зволоження в різних частинах України, кліматичні умови своєї місцевості з іншими регіонами та їх вплив на сільське господарство; <i>аналізує</i> погодні особливості різних регіонів України за допомогою інтернет-ресурсів.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>робить висновки</i> про значення прогнозу погоди для життєдіяльності людей; <i>оцінює</i> можливість використання кліматичних ресурсів у різних сферах господарської діяльності в Україні та у побуті.</p>	<p>Тема 2. Клімат і кліматичні ресурси Кліматотвірні чинники: сонячна енергія, циркуляція атмосфери, підстильна поверхня, їх взаємодія. Розподіл сонячної енергії в земній поверхні. Повітряні маси, що впливають на територію України. Атмосферні фронти, циклони та антициклони. Кліматичні показники: температура, вологість повітря, опади, коефіцієнт зволоження та їх розподіл на території України. Річний та сезонний хід кліматичних показників. Кліматична карта. Регіональні відмінності клімату. Кліматичні ресурси. Сезонні погодні умови та явища. Неприятливі погодно-кліматичні явища. Метеорологічна служба. Прогноз погоди за даними синоптичної карти, народними прикметами. Вплив погодно-кліматичних умов на здоров'я і господарську діяльність людини. Охорона атмосферного повітря. Кліматичні особливості своєї місцевості.</p> <p>Практичні роботи 5. Визначення вологості повітря за заданими показниками. 6. Визначення причин відмінностей кліматичних показників різних регіонів України за аналізом кліматичної карти та кліматичних діаграм.</p> <p>Дослідження Прогнозування погоди за народними прикметами та порівняння з прогнозом в інтернет-джерелах</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Розуміє необхідність охорони атмосферного повітря, залежність його стану від різних видів діяльності людини.</p> <p>Здоров'я і безпека Розуміє наслідки погодних умов на самопочуття та здоров'я людини. Усвідомлює вплив погодно-кліматичних явищ на безпеку людини.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Наводить приклади можливості використання кліматичних ресурсів у різних сферах господарської діяльності в Україні та у побуті.</p>

	<p>Знаннєвий компонент: називає складові частини вод суходолу в межах України; формулює визначення понять «річка», «озеро», «болото», «підземні води», «водосховище», «канал», «меандри», «тераси», «водний режим», «річковий стік», «витрата води», «водні ресурси», «твердий стік», «падіння річки», «похил річки»; пояснює особливості живлення та водного режиму річок, озер.</p> <p>Діяльнісний компонент: Знаходить та показує на картах різного масштабу: річкові системи: Дніпра, Сіверського Донця, Південного Бугу, Дністра, Дунаю, Західного Бугу; озера: Ялуг, Сасик, Шацькі, Синевир; лимани: Дніпровсько-Бузький, Молочний, Дністровський; водосховища: Київське, Канівське, Кременчуцьке, Каховське, Дніпровське, Дніпродзержинське; Дністровське; Печенізьке; канали: Північнокримський, Дніпро – Донбас, Каховський; визначає падіння та похил річки; характеризує водні об'єкти України, шляхи раціонального використання водних ресурсів; порівнює гідрографічні особливості водних об'єктів; аналізує можливості використання водних ресурсів.</p>	<p>ЗМІ.</p> <p>Тема 3. Води суходолу і водні ресурси Склад вод суходолу. Поверхневі води. Річки. Будова річкової долини. Основні річкові басейни та системи. Вплив рельєфу на річки. Характер течії. Падіння, похил річки. Вплив клімату на формування річкової системи. Живлення і режим річок, густина річкової мережі. Річковий стік, витрати води. Озера, їх типи. Болота, їх типи і поширення, причини заболочення. Водосховища та канали. Підземні води. Основні артезіанські басейни. Водні ресурси України, шляхи їх раціонального використання та охорони. Води суходолу своєї місцевості.</p> <p>Практична робота 7. Позначення на контурній карті назв найбільших річок, озер, водосховищ, каналів України.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Усвідомлює необхідність ощадного використання та охорони водних ресурсів України.</p> <p>Здоров'я і безпека Розуміє вплив стану якості водних ресурсів на здоров'я людини. Усвідомлює значення водних ресурсів для створення сприятливого середовища життя.</p> <p>Громадянська відповідальність Робить висновки щодо необхідності заходів із охорони водних ресурсів України і своєї місцевості.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Усвідомлює необхідність раціонального використання води у побуті, заощадження витрат в сім'ї.</p>
--	--	--	--

	<p>Ціннісний компонент: усвідомлює необхідність охорони водних ресурсів України; оцінює наявні водні ресурси своєї місцевості.</p>		
	<p>Знаннєвий компонент: називає основні чинники ґрунтоутворення та типи ґрунтів; пояснює умови ґрунтоутворення, особливості поширення ґрунтів.</p> <p>Діяльнісний компонент: характеризує ґрунтові ресурси України; аналізує карту ґрунтів України.</p> <p>Ціннісний компонент: робить висновки щодо закономірностей поширення ґрунтів на рівнинній частині України та в горах; визначає вплив родючості ґрунтів на сільськогосподарську діяльність; оцінює заходи з підвищення родючості та охорони ґрунтів.</p>	<p>Тема 4. Ґрунти та ґрунтові ресурси. Умови ґрунтоутворення, структура ґрунту, ґрунтові горизонти, родючість. Основні типи ґрунтів, закономірності їх поширення. Карта ґрунтів. Ґрунтові ресурси України. Ґрунти своєї місцевості. Зміни ґрунтів у результаті господарської діяльності людини. Заходи з раціонального використання й охорони ґрунтових ресурсів.</p> <p>Практична робота 8. Порівняльний аналіз різних типів ґрунтів України.</p> <p>Дослідження Вплив людини на родючість ґрунтів своєї місцевості.</p>	<p>Громадянська відповідальність Знає і розуміє необхідність раціонального використання й охорони ґрунтів.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Вміє отримати прибуток з використання власної земельної ділянки. Визначає залежність напрямку сільськогосподарської діяльності від типу ґрунту.</p>
	<p>Знаннєвий компонент: називає видовий склад рослинності; наводить приклади рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України, ендемічних і зникаючих видів рослин.</p> <p>Діяльнісний компонент: характеризує основні типи рослинного покриву України; розпізнає рослини, що занесені до Червоної книги України; аналізує карту рослинності України, вплив господарської діяльності людини на рослинний покрив; спостерігає за змінами рослинності своєї</p>	<p>Тема 5. Рослинність Різноманітність рослинності. Закономірності поширення рослинного покриву в Україні. Рослинні угруповання. Червона та Зелена книги України. Рослинні ресурси, їх охорона і відтворення. Рослинність своєї місцевості.</p>	

	<p>місцевості.</p> <p>Ціннісний компонент: робить висновки щодо закономірностей поширення основних типів рослинності в Україні; оцінює стан рослинних ресурсів, їх роль у господарській діяльності, можливості використання в різних регіонах України; усвідомлює необхідність збереження та відновлення рослинності.</p>		
	<p>Знаннєвий компонент: називає видовий склад тваринного світу; наводить приклади акліматизації та реакліматизації тварин.</p> <p>Діяльнісний компонент: характеризує фауністичний склад лісів, луків, степів, боліт, водойм; розпізнає тварин, які занесені до Червоної книги України; аналізує карту тваринного світу України.</p> <p>Ціннісний компонент: робить висновки щодо закономірностей поширення основних видів тварин в Україні; оцінює стан тваринних ресурсів, їх роль у господарській діяльності людини; усвідомлює наслідки впливу людської діяльності на тваринний світ України та своєї місцевості.</p>	<p>Тема 6. Тваринний світ України. Різноманітність тваринного світу. Закономірності поширення тваринного світу в Україні. Тварини, занесені до Червоної книги України. Вплив людини на тваринний світ. Тваринні ресурси України, заходи з їх відтворення й охорони. Тваринний світ своєї місцевості.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Усвідомлює необхідність збереження рослин і тварин та їх угруповань.</p> <p>Здоров'я і безпека Усвідомлює необхідність використання деяких властивостей рослин для зміцнення та профілактики здоров'я.</p> <p>Громадянська відповідальність Сприяє формуванню відповідального члена громади, суспільства, який: - розуміє необхідність раціонального використання рослинних і тваринних ресурсів; - усвідомлює наслідки впливу господарської діяльності людини на тваринний світ України та своєї місцевості.</p>
	<p>Знаннєвий компонент: називає чинники формування природних ландшафтів, природні країни, природні зони; пояснює на конкретних прикладах особливості взаємодії компонентів природи у ландшафті.</p>	<p>Тема 7. Ландшафти України. Ландшафт як просторово-цілісна система. Карта «Ландшафти України». Районування природних ландшафтів, їх відображення на картах. Антропогенні ландшафти. Рівнинні ландшафти, їх різноманітність.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Усвідомлює відповідальність за ошадне використання природних ресурсів, екологічний стан у місцевій громаді, Україні.</p>

	<p>Діяльнісний компонент: Знаходить і показує на картах різних масштабів природні зони, гірські країни, Чорне море, Азовське море; острови Зміїний, Джарилгач, півострови Кримський, Керченський, косу Арабатська Стрілка, Каркінітську затоку, Керченську протоку; характеризує рівнинні лісові, лісостепові, степові та гірські ландшафти, природні комплекси морів; аналізує карту ландшафтів, співвідношення природних та антропогенних ландшафтів у своїй місцевості.</p> <p>Ціннісний компонент: прогнозує наслідки впливу господарської діяльності людини на природні особливості ландшафтів; висловлює судження про природно-ресурсний потенціал природних комплексів.</p>	<p>Природні зони України: мішаних лісів і широколистих лісів, лісостепова, степова. Використання та охорона рівнинних ландшафтів. Гірські ландшафти Українських Карпат і Кримських гір, особливості їх зміни з висотою, використання та охорона. Природні умови і ресурси Чорного та Азовського морів, проблеми їх раціонального використання.</p> <p>Практична робота 9. Складання порівняльної характеристики природних зон України (на вибір).</p> <p>Дослідження (на вибір) Ландшафти своєї місцевості, їх освоєння і використання. Виявлення ландшафтів у світі, що мають схожість із ландшафтами України.</p>	<p>Здоров'я і безпека Усвідомлює необхідність дбайливого ставлення до довкілля (навколишнього середовища) як до потенційного джерела здоров'я, добробуту та безпеки людини. Дотримується правил безпечної поведінки в природі.</p> <p>Громадянська відповідальність Виявляє готовність до розв'язання проблем, пов'язаних із станом довкілля.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Розуміє рекреаційне значення природних комплексів.</p>
	<p>Знаннєвий компонент: називає складники природно-ресурсного потенціалу України, види забруднень довкілля; наводить приклади об'єктів природно-заповідного фонду України; пояснює сутність понять «екологічна ситуація», «моніторинг навколишнього середовища», «заповідник», «національний парк».</p> <p>Діяльнісний компонент: Знаходить і показує на картах різних масштабів: біосферні заповідники: Асканія-Нова, Карпатський, Дунайський, Чорноморський;</p>	<p>Тема 8. Природокористування Використання природно-ресурсного потенціалу України. Основні види забруднень довкілля в Україні. Вплив екологічної ситуації на життєдіяльність населення. Природно-заповідний фонд України. Національна екологічна мережа. Моніторинг навколишнього середовища. Основні заходи щодо раціонального використання природних ресурсів та охорони довкілля. Природно-заповідні об'єкти своєї місцевості. Природокористування в умовах сталого розвитку.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Усвідомлює необхідність ініціативи створення розгалуженої системи природозаповідних територій. Характеризує сучасну екологічну ситуацію в Україні та своєї місцевості.</p> <p>Здоров'я і безпека Оцінює вплив екологічної ситуації на здоров'я населення. Дотримується правил безпеки та норм поведінки в природі.</p> <p>Підприємливість та фінансова</p>

	<p>природні заповідники: <i>Карадазький, Український степовий, Медобори, Канівський, Поліський;</i> національні природні парки: <i>Карпатський, Шацький, Синевір, Подільські Товтри;</i> <i>регіональний ландшафтний парк «Меотида»;</i> <i>характеризує</i> сучасну екологічну ситуацію в Україні; <i>аналізує</i> природно-ресурсний потенціал у різних регіонах України, аспекти раціонального природокористування, вплив екологічної ситуації на здоров'я населення; <i>визначає</i> об'єкти природно-заповідного фонду своєї місцевості; <i>дотримується</i> правил безпеки та норм поведінки в природі.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>оцінює</i> переваги створення національної екологічної мережі, наслідки використання й охорони природних умов та природних ресурсів України; <i>усвідомлює</i> необхідність ініціативи створення розгалуженої системи природозаповідних територій; <i>оцінює</i> вплив екологічної ситуації на здоров'я населення.</p>	<p>Дослідження (на вибір) Вплив компонентів природи на здоров'я людини. Зміни природи своєї місцевості під впливом діяльності людини.</p> <p>Практична робота 10. Позначення на контурній карті об'єктів природно-заповідного фонду України.</p>	<p>грамотність Оцінює природно-ресурсний потенціал своєї місцевості для організації туристичної діяльності.</p>
12	Розділ IV. Населення України та світу		
	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> кількість населення світу та в Україні; найбільші країни за кількістю населення; <i>розуміє</i> поняття «природний рух населення»;</p>	<p>Тема 1. Демографічні процеси та статеві-віковий склад населення світу та України Кількість населення в світі та Україні. Чинники, що впливають на кількість населення: природний рух, міграції.</p>	<p>Здоров'я і безпека Усвідомлює необхідність здорового способу життя та його вплив на репродуктивне здоров'я.</p>

<p>«природній приріст населення», «демографічний вибух», «демографічна криза», «демографічна політика», «еміграція», «імміграція»; <i>пояснює</i> демографічну ситуацію, що склалася в різних регіонах України.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>визначає</i> показники народжуваності, смертності, природного й механічного руху, частки жінок і чоловіків, окремих вікових груп у структурі населення країни (регіону); <i>показує на карті</i> і називає регіони світу, країни, області в Україні з найбільшою і найменшою кількістю населення, природним приростом, країни з найбільш численною українською діаспорою; <i>знаходить</i> інформацію з різних джерел, що <i>характеризує</i> населення світу й окремих країн, України та її областей; <i>аналізує</i> статево-вікові піраміди України та країн світу (<i>на вибір</i>); <i>характеризує</i> демографічні показники населення країни за сукупністю картографічних і статистичних матеріалів, механічний рух населення в Україні.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>оцінює</i> важливість знань про демографічні процеси для соціально-економічного розвитку України та країн світу; <i>усвідомлює</i> необхідність дотримання здорового способу життя.</p>	<p>Статево-віковий склад населення світу й України. Тривалість життя населення. Зміна кількості населення в світі та Україні. Регіональні відмінності демографічних процесів. Демографічна політика. Механічний рух населення: причини і види міграцій, основні напрямки міграційних потоків у світі та Україні. Українська діаспора. Міграційна політика.</p> <p>Практичні роботи 11. Аналіз статево-вікових пірамід України та окремих країн світу.</p>	<p>Громадянська відповідальність Оцінює поняття рівності та розмаїття народів, явища дискримінації та гендерної нерівності у суспільстві.</p>
<p>Знаннєвий компонент: Називає середній показник густоти населення в Україні та визначає найбільш (найменш) густозаселені країни світу;</p>	<p>Тема 2.Розселення Густина населення. Територіальні відмінності густоти населення в світі й Україні. Міські і сільські населені пункти. Критерії їх</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Усвідомлює взаємозв'язок між густиною населення та геоecологічною</p>

	<p><i>розуміє</i> поняття «урбанізація», «субурбанізація», «агломерація», «мегалополіс», «мегаполіс».</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>визначає</i> показники урбанізованості території; <i>показує на карті</i> і називає регіони світу, країни, області в Україні з найбільшою і найменшою густиною населення та рівнем урбанізації, найбільші агломерації, світові міста, найбільші міста в Україні; <i>знаходить</i> у різних джерелах інформацію, що характеризує особливості розселення населення в світі й окремих країнах, Україні та окремих її областях; <i>розрізняє</i> міські і сільські населені пункти, типи міст за людністю і функціями, місто, агломерація, мегаполіс й мегалополіс, темп і рівень урбанізації; <i>порівнює</i> рівень і темпи урбанізації в Україні і світі.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>оцінює</i> важливість знань про особливості розселення населення; <i>усвідомлює</i> взаємозв'язок між густиною населення та геоecологічною ситуацією; <i>оцінює і пояснює</i> вплив природних, демографічних і соціально-економічних чинників на територіальні відмінності густоти населення.</p>	<p>розмежування в Україні та країнах світу. Класифікація міст за кількістю населення та функціями. Міське і сільське населення. Урбанізація, причини, що її зумовлюють. Міські агломерації. Мегалополіси. Світові міста. Відмінності в рівнях і темпах урбанізації в Україні і світі. Субурбанізація. Хибна урбанізація.</p>	<p>ситуацією.</p> <p>Громадянська відповідальність Оцінює і пояснює вплив природних, демографічних та соціально-економічних чинників на територіальні відмінності густоти населення.</p>
	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> найпоширеніші мовні сім'ї; <i>розуміє</i> поняття «раса», «нація», «етнос», «народ», «мовна сім'я».</p>	<p>Тема 3. Етнічний склад населення Етноси. Найпоширеніші мовні сім'ї. Однонаціональні та багатонаціональні країни. Національний склад населення України: особливості та регіональні відмінності.</p>	<p>Громадянська відповідальність Усвідомлює причетність до національної культури України, усвідомлює проблеми, які виникають, коли суспільства з різними</p>

<p>Діяльнісний компонент: <i>характеризує</i> національний склад населення України за сукупністю картографічних і статистичних матеріалів; <i>порівнює</i> етнічний склад населення регіонів України; <i>показує на карті і називає</i> однопонаціональні й багатонаціональні країни, райони розселення національних меншин в Україні; <i>знаходить</i> у різних джерелах інформацію, що характеризує етнічний склад населення України й окремих країн.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>усвідомлює</i> важливість толерантного ставлення до представників інших рас, національностей.</p>	<p>Національні меншини та етнічні групи, основні райони їх розселення.</p>	<p>цінностями та переконаннями намагаються жити разом у мирі. Розуміє необхідність толерантного ставлення до інших релігій та етнічних груп.</p> <p><i>Підприємливість та фінансова грамотність</i> <i>Усвідомлює</i> важливість знань іноземної мови, культури інших народів для спілкування, розширення зав'язків, створення спільних проєктів.</p>
<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> світові релігії; <i>розуміє</i> поняття «світова релігія»;</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>показує на карті і називає</i> регіони домінування світових релігій; <i>знаходить</i> у різних джерелах інформацію, що характеризує релігійний склад населення світу, окремих країн, України та її областей; <i>характеризує</i> найпоширеніші релігійні конфесії в Україні.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>оцінює</i> важливість толерантного ставлення до представників інших релігійних громад.</p>	<p>Тема 4. Релігійний склад населення. Релігія як явище культури. Світові релігії. Найпоширеніші релігійні конфесії в Україні.</p>	
<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> кількість трудових ресурсів в Україні; <i>розуміє</i> поняття «трудові ресурси», «економічно активне населення»,</p>	<p>Тема 5. Зайнятість населення в світі та Україні Трудові ресурси. Кількість і якість трудових ресурсів. Економічно активне населення. Зайнятість населення. Проблеми зайнятості</p>	<p><i>Підприємливість та фінансова грамотність</i> <i>Усвідомлює</i> важливість знань про трудові ресурси і зайнятість населення для соціально-економічного розвитку</p>

	<p>«зайнятість населення»; <i>пояснює</i> причини безробіття.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>визначає</i> показники безробіття; <i>показує на карті</i> і називає області в Україні з найбільшою і найменшою кількістю трудових ресурсів; <i>знаходить</i> у різних джерелах інформацію про проблеми зайнятості населення світу, окремих країн, України та її областей; <i>характеризує</i> кількість і якість трудових ресурсів окремих країн та України; <i>порівнює структуру</i> зайнятості населення в окремих країнах і Україні.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>усвідомлює</i> важливість знань про трудові ресурси і зайнятість населення для соціально-економічного розвитку країни.</p>	населення.	країни.
3	Розділ V. Природа та населення свого адміністративного регіону		
	<p>Знаннєвий компонент: <i>пояснює</i> взаємозв'язки між природними компонентами, вплив природних умов і природних ресурсів на розселення населення в області і своїй місцевості.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>характеризує</i> рельєф і геологічну будову, клімат, поверхневі й підземні води, ґрунтово-рослинний покрив, тваринний світ, ландшафти, населення, адміністративної області своєї місцевості;</p>	<p>Тема 1. Географічне положення, адміністративно-територіальний устрій, історія формування і розвитку.</p> <p>Тема 2. Природа регіону. Особливості природних умов і ресурсів. Природокористування. Об'єкти природно-заповідного фонду.</p> <p>Тема 3. Населення регіону. Кількість та структура населення. Етнічний склад. Особливості зайнятості населення.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Висловлює судження щодо важливості заходів з метою раціонального використання та охорони природних ресурсів і покращення умов життя населення.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Обговорює потреби та можливості створення нових підприємств у регіоні.</p>

	<p><i>аналізує</i> використання природних ресурсів, екологічні наслідки природокористування.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>висловлює судження</i> щодо заходів з метою раціонального використання та охорони природних ресурсів і покращення умов життя населення; <i>обговорює</i> потреби та можливості створення нових підприємств у регіоні.</p>	<p>Дослідження (екскурсія) Ознайомлення з об'єктами природи своєї місцевості.</p>	
6	РЕЗЕРВ ЧАСУ		

9 клас
ГЕОГРАФІЯ
«УКРАЇНА І СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО»
(52 год, 1,5 год. на тиждень)

Кількість годин	Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учня/учениці	Зміст навчального матеріалу	Наскрізні змістові лінії
1	ВСТУП		
	<p>Знансвий компонент: <i>називає</i> об'єкт вивчення економічної географії; <i>розуміє</i> зміст поняття «географічне середовище»; <i>наводить приклади</i> зв'язків економічної географії з іншими науками; <i>пояснює</i> актуальність і необхідність вивчення економічної географії; <i>формує</i> обґрунтовану думку щодо ролі економічної географії у розв'язанні багатьох суспільних проблем.</p>	<p>Об'єкт вивчення економічної географії. Взаємодія господарства і природи в географічному середовищі. Економічна географія в системі географічних наук. Значення знань з економічної географії.</p>	<p>Громадянська відповідальність Наводить власні приклади бачення застосування знань з економічної географії у повсякденному житті.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Усвідомлює роль географічної науки у професійній орієнтації та виборі виду діяльності.</p>

	<p>Діяльнісний компонент: визначає роль економічної географії в системі географічних наук.</p> <p>Ціннісний компонент: висловлює бачення застосування знань з економічної географії у повсякденному житті.</p>		
9	Розділ І. Національна економіка та світове господарство		
	<p>Знаннєвий компонент: називає ознаки понять «національна економіка», «валовий внутрішній продукт», «індекс людського розвитку»; розуміє вплив природних і суспільних чинників на розміщення виробництва (природних умов, сировинний, паливно-енергетичний, водний, працересурсний, споживчий, транспортний, науковий, екологічний, військово-стратегічний).</p> <p>Діяльнісний компонент: розрізняє сектори національної економіки (первинний, вторинний, третинний), форми просторової організації господарства (економічні райони, елементи територіальної структури промисловості, сільського господарства тощо); аналізує секторальну модель економіки України та порівнює її з іншими державами.</p> <p>Ціннісний компонент: уміє аналізувати й оцінювати власні</p>	<p>Тема 1. Національна економіка Національна економіка.(Національне господарство). Поняття «економічний розвиток» та його показники: валовий внутрішній продукт (ВВП), структура ВВП, індекс людського розвитку (ІЛР). Секторальна модель економіки країни. Форми суспільної організації виробництва. Форми просторової організації національної економіки. Чинники розміщення виробництва.</p> <p>Практична робота 1. Аналіз секторальної моделі економіки</p>	<p>Громадянська відповідальність Критично оцінює сучасну економічну ситуацію України, її місце серед країн світу. Виявляє активність у дослідженні економічних проблем.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Аналізує та оцінює власні можливості у зростанні добробуту своєї родини та держави.</p>

	<p>здібності й уподобання та співвідносити їх до ринку праці в Україні; <i>усвідомлює значення</i> форм суспільної організації виробництва та їх використання у різних видах людської діяльності.</p>		
	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> ознаки понять «спеціалізація території (населеного пункту, району, регіону, країни)», «міжнародний поділ праці», «світове господарство» («світова економіка»), «світовий ринок», типи економічних систем; <i>наводить приклади</i> країн світу з різним рівнем економічного розвитку (за типізацією ООН), ТНК в Україні; <i>знає і розуміє</i> роль міжнародних організацій у світовій економіці; <i>розуміє</i> сутність тенденцій розвитку світового господарства (інтернаціоналізації виробництва, інформатизації, глобалізації, регіональної економічної інтеграції), багаторівневості світового господарства; <i>пояснює</i> вплив глобалізації на темпи розвитку світового господарства та національних економік країн різних типів.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>знаходить і показує на карті</i> країни «Великої сімки» (G-7), «Великої двадцятки» (G-20); <i>уміє</i> отримувати й аналізувати інформацію щодо типізації країн за рівнем соціально-економічного розвитку.</p> <p>Ціннісний компонент</p>	<p>Тема 2. Світове господарство Світове господарство (світова економіка), світовий ринок. Поняття «спеціалізація території», «міжнародний поділ праці». Типи економічних систем. Типізація країн світу за рівнем економічного розвитку, місце України в ній. Багаторівневості світового господарства, його просторова структура за концепцією «Центр – периферія». Сучасні тенденції розвитку світового господарства. Глобалізація та регіональна економічна інтеграція. Транснаціональні корпорації (ТНК) та їх вплив на функціонування міжнародної економіки. Міжнародні економічні організації.</p> <p>Практична робота 2. Позначення на контурній карті країн «Великої двадцятки» (G-20) і визначення їх місця в сучасній типізації країн за рівнем економічного розвитку</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Розуміє важливість урахування екологічного чинника в розміщенні підприємств.</p> <p>Здоров'я і безпека Громадянська відповідальність Розуміє значення досвіду економічного розвитку інших країн і врахування цього досвіду для розвитку України та свого регіону.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Розуміє об'єктивність явища міжнародного поділу праці, позитивні та негативні наслідки глобалізації. Наводить приклади впливу глобалізації на розвиток світової економіки, регіону, України. Оцінює роль ТНК, міжнародних організацій у світовій економіці та економіці України.</p>

	<i>оцінює</i> вплив глобалізації на діяльність населення (на прикладі свого регіону)		
10	Розділ II. Первинний сектор господарства		

<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> види діяльності в сільському господарстві, види сільськогосподарських угідь; <i>наводить приклади</i> впливу природних і суспільних чинників на рівень розвитку та спеціалізацію сільського господарства в регіоні світу, країні; країн з аграрною міжнародною спеціалізацією; <i>пояснює</i> поширення в світі свинарства, птахівництва, формування спеціалізованих районів скотарства, вівчарства.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>показує на карті</i> світу зони (райони) вирощування пшениці, кукурудзи, рису, бавовнику, льону-довгунцю, соняшнику, сої, маслин, олійної пальми, цукрової тростини, цукрового буряку, картоплі, чаю, кави, какао-бобів, на карті України – сільськогосподарські зони, гірські та приміські райони; <i>характеризує</i> особливості розміщення рослинництва й тваринництва в Україні; <i>аналізує</i> карти сільськогосподарських культур і тваринництва; <i>визначає</i> місце України на світових ринках сільськогосподарської продукції.</p> <p>Ціннісний компонент <i>аргументує</i> свою позицію щодо впровадження ринку земельних ресурсів в Україні.</p>	<p>Тема 1. Сільське господарство Сільське господарство, його значення в сучасному світі. Аграрні суспільства в сучасному світі. Аграрні відносини. Складники сільського господарства. Роль природних чинників (земельних та агрокліматичних ресурсів) у розвитку й розміщенні аграрного виробництва. Землезабезпеченість. Сільське господарство України. Структура сільськогосподарських угідь в Україні. Розміщення в Україні виробництва зернових і технічних культур, картоплярства, овочівництва, баштанництва, виноградарства. Розвиток кормової бази тваринництва. Структура та розміщення тваринництва. Зональна спеціалізація сільського господарства України. Гірські та приміські сільськогосподарські райони. Сільське господарство у своєму регіоні. Сільське господарство світу. Географія основних зернових і технічних культур та виробництва продукції тваринництва. Зональність світового сільського господарства. Найбільші країни-виробники та</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Розуміє необхідність охорони та збереження сільськогосподарських угідь.</p> <p>Здоров'я і безпека Пояснює і наводить приклади взаємозв'язків між якістю сільськогосподарської продукції та здоров'ям людини.</p> <p>Громадянська відповідальність Усвідомлює роль сільського господарства для економіки України. Виявляє активність щодо пропагування товарів вітчизняного виробництва, підтримки власного виробника. Аргументує свою позицію щодо впровадження ринку земельних ресурсів в Україні.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Уміє визначати напрями фермерської діяльності у країнах світу, Україні та своїй місцевості.</p>
---	--	--

		<p>країни-експортери сільськогосподарської продукції.</p> <p>Практична робота</p> <p>3. Визначення основних зернових і технічних культур, що їх вирощують у помірному й тропічному кліматичних поясах, та обґрунтування встановлених відмінностей.</p>	
	<p>Знаннєвий компонент: називає основні лісові пояси світу; пояснює розміщення лісових поясів світу, лісових масивів в Україні.</p> <p>Діяльнісний компонент: показує на карті світу ліси помірною поясу, вологі екваторіальні й тропічні ліси, райони лісового господарства у світі та в Україні; порівнює лісовабезпеченість України, світу й окремих його регіонів.</p> <p>Ціннісний компонент: усвідомлює відповідальність громадянина, місцевих громад, держави за збереження лісових ресурсів.</p>	<p>Тема 2. Лісове господарство Лісове господарство. Основні лісові пояси світу. Лісовабезпеченість. Лісове господарство в Україні.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Усвідомлює екологічне значення лісу.</p> <p>Громадянська відповідальність Усвідомлює власну відповідальність громадянина місцевих громад, держави за збереження лісових ресурсів.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Розуміє важливість раціонального використання природних ресурсів та їх подальшої повної переробки.</p>
	<p>Знаннєвий компонент: називає види мінеральних ресурсів за використанням; наводить приклади найбільших країн-експортерів та країн-імпортерів нафти, природного газу, кам'яного вугілля; розуміє закономірності поширення родовищ і басейнів корисних копалин; пояснює лідерство окремих країн на світових ринках мінеральної сировини за сукупністю природних і суспільних чинників, зміщення</p>	<p>Тема 3. Добувна промисловість Класифікація мінеральних ресурсів за використанням. Показники ресурсозабезпеченості країн мінеральними ресурсами. Видобування вугілля, нафти і природного газу. Основні закономірності розміщення родовищ вугілля, нафти, природного газу. Найбільші в світі басейни й країни за видобутком</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Аналізує позитивні та негативні наслідки діяльності підприємства первинного сектору на природне середовища та соціум і пропонує виважені рішення.</p> <p>Здоров'я і безпека Усвідомлює вплив забруднення повітря, зміни рівня ґрунтових вод, деградації ґрунтів на здоров'я населення.</p>

добувної промисловості до районів зі складними природними умовами, на шельф Світового океану.

Діяльнісний компонент:

Знаходить і показує на картах різного масштабу найбільші басейни нафти і природного газу – Перської затоки, Західносибірський, Зондський, Сахарський, Гвінейської затоки, Техаський, Мексиканської затоки, Західноканадський, Північноморський, основні райони видобування нафти і природного газу в Україні;
 найбільші басейни та райони видобування вугілля – *Верхньосілезький (Польща), Кузнецький (Росія), Карагандинський (Казахстан), Північно-Східний (Китай), Східний (Індія), Аппалацький (США), Південно-Східний (Австралія), Донецький та Львівсько-Волинський (Україна);*
 країни з найбільшими обсягами видобування залізних руд – *Бразилія, Австралія, Канада, Китай, Індія, Україна,* басейни та райони видобування залізних та марганцевих руд в Україні;
 найбільші райони видобування руд кольорових металів – *Кордильєри-Анди, «вольфрамково-олов'яний пояс» Азії, «мідний пояс» Африки;*
 основні родовища руд кольорових металів, що їх розробляють в Україні;
 основні центри видобування кам'яної солі в Україні.

Ціннісний компонент:

оцінює місце України на світових ринках

кам'яного вугілля, нафти й природного газу. Основні й перспективні райони видобування кам'яного вугілля, нафти, природного газу в Україні. Шляхи покриття дефіциту палива в Україні.

Видобування металічних руд. Основні закономірності розміщення родовищ металічних руд. Країни з найбільшими обсягами видобування залізних, марганцевих руд, руд кольорових, рідкісноземельних і благородних металів.

Розвиток і розміщення виробництв з видобування залізних і марганцевих руд в Україні. Розробка родовищ руд кольорових металів в Україні. Видобування інших видів природної сировини в Україні та країнах світу. Підприємства добувної промисловості свого регіону.

Практична робота

4. Позначення на контурній карті найбільших басейнів видобування кам'яного вугілля, нафти і природного газу.

Дослідження

Проблеми й перспективи освоєння родовищ нафти і природного газу на шельфі Чорного та Азовського морів.

Підприємливість та фінансова грамотність

Аналізує статистичну інформацію щодо динаміки цін на мінеральні ресурси та обсяги їх видобування в Україні та світі, пояснює вплив природних і суспільних чинників на прибутковість підприємств добувної промисловості .

	<p>нафти, природного газу, вугілля, руд чорних і кольорових металів; <i>усвідомлює</i> суспільну значущість раціонального використання паливно-енергетичних ресурсів в Україні.</p>		
16	Розділ III. Вторинний сектор господарства		
	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> типи електростанцій за джерелом енергетичних ресурсів, шляхи енергозбереження; <i>наводить приклади</i> найбільших країн-виробників та країн-споживачів електроенергії, країн, у яких домінує виробництво електроенергії на ТЕС, ГЕС або АЕС; <i>пояснює</i> розміщення енергогенерувальних потужностей в Україні..</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>Знаходить і показує на картах різного масштабу:</i> ГЕС (ГАЕС) – каскад ГЕС на Дніпрі, Дністровська, Ташилицька; АЕС – Запорізька, Південноукраїнська, Рівненська, Хмельницька; ТЕС – Запорізька, Придніпровська, Трипільська, Зміївська, Слов'янська, Ладизинська, Буришинська; <i>порівнює</i> структуру виробництва електроенергії в Україні та провідних державах світу.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>оцінює</i> перспективи використання</p>	<p>Тема 1. Виробництво та постачання електроенергії Значення електроенергетики. Типи електростанцій, основні чинники їх розміщення. Паливно-енергетичний баланс. Електроенергетика України. Найбільші ТЕС, АЕС, ГЕС, ЛЕП. Використання відновлюваних джерел енергії. Підприємства електроенергетики свого регіону. Електроенергетика світу. Найбільші країни-виробники та країни-споживачі електроенергії в світі. Відмінності в структурі виробництва електроенергії на електростанціях різних типів у країнах світу.</p> <p>Практична робота (на вибір учителя) 5.1. Позначення на контурній карті України найбільших електростанцій та пояснення чинників їх розміщення. 5.2. Побудова та аналіз діаграм виробництва електроенергії на</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Аналізує негативні наслідки впливу діяльності різних типів електростанцій на природне середовище.</p> <p>Здоров'я і безпека Аналізує негативні наслідки впливу діяльності різних типів електростанцій на здоров'я людей.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Оцінює переваги використання альтернативних відновлюваних джерел енергії для потреб родини/громади.</p>

	<p>відновлюваних джерел енергії різних видів у світі, Україні та своєму регіоні; виявляє переваги і недоліки виробництва електроенергії на різних типах електростанцій.</p>	<p>електростанціях різних типів в Україні, країнах Європи та світу.</p>	
	<p>Знаннєвий компонент: називає види чорних і кольорових металів; наводить приклади найбільших країн-виробників чавуну, сталі, що забезпечені сировиною або орієнтуються на значні обсяги споживання; країн, що виплавляють найбільше в світі та Європі алюмінію, титану, міді; розуміє вплив сировинного, паливного, електроенергетичного, транспортного, споживчого, екологічного чинників на розміщення металургійних комбінатів, місце України у світовому виробництві алюмінію з природної сировини; пояснює розміщення підприємств чорної і кольорової металургії в Україні.</p> <p>Діяльнісний компонент: Знаходить і показує на картах різного масштабу: центри чорної металургії в Україні – Кривий Ріг, Дніпро, Кам'янське, Запоріжжя, Нікополь, Маріуполь, Краматорськ, Алчевськ; центри кольорової металургії в Україні – Миколаїв, Запоріжжя, Іршанськ, Київ, Побузьке, Бахмут, Кам'янське; аналізує статистичні дані щодо обсягів виробництва та експорту металургійної продукції в Україні та світі.</p> <p>Ціннісний компонент:</p>	<p>Тема 2. Металургійне виробництво Значення металургійного виробництва в господарстві. Сучасні технології виробництва чавуну й сталі. Комбінування в чорній металургії. Сучасні чинники розміщення підприємств чорної металургії. Кольорова металургія. Особливості технології виробництва та чинники розміщення підприємств з виплавки міді, алюмінію, титану. Виробництво чавуну, сталі, прокату в Україні: домінуючі технології, сукупність чинників розміщення підприємств, основні центри, місце України на світовому ринку чорних металів. Основні центри виробництва кольорових металів в Україні. Металургійне виробництво світу. Найбільші країни-виробники та країни-споживачі чорних металів. Сучасні тенденції розміщення виробництв чавуну, сталі, прокату. Найбільші країни-виробники та країни-споживачі кольорових металів у світі.</p> <p>Практична робота 6. Позначення на контурній карті</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Аналізує негативні наслідки впливу великих металургійних комбінатів із традиційними технологіями на природне середовище.</p> <p>Здоров'я і безпека Презентує приклади захисту здоров'я і профілактики захворювань, характерних для районів концентрації металургійного виробництва.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Оцінює переваги використання вторинної сировини для виробництва металів.</p>

	<p><i>оцінює</i> наслідки впливу металургійного виробництва на довкілля та здоров'я населення; <i>оцінює</i> вплив приватного капіталу на розвиток металургійного виробництва в Україні.</p>	<p>сировинної бази та основних центрів виробництва чорних металів в Україні.</p>	
	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> види мінеральних добрив, види хімічної продукції; <i>наводить приклади</i> найбільших у світі країн-виробників мінеральних добрив та полімерів, деревини та паперу; <i>пояснює</i> вплив різних чинників на розміщення виробництв хімічної продукції, деревини й паперу.</p> <p>Діяльнісний компонент <i>показує на карті</i> найбільші центри виробництва мінеральних добрив, виробів з гуми, побутової хімії, ліків в Україні – <i>Костянтинівка, Северодонецьк, Кам'янське, Черкаси, Суми, Запоріжжя, Одеса, Яни Капу (Краснопереконськ), Біла Церква, Харків, Київ, Умань</i>, центри виробництва деревини й паперу в Україні; <i>характеризує</i> сировинну базу виробництва хімічної продукції, паперу; <i>аналізує</i> зв'язки між хімічними, металургійними та іншими видами виробництв.</p> <p>Ціннісний компонент <i>оцінює</i> вплив виробництва хімічної продукції й паперу на довкілля та здоров'я населення; <i>оцінює</i> вплив хімічного виробництва на рівень соціально-економічного розвитку країни</p>	<p>Тема 3. Хімічне виробництво. Виробництво деревини, паперу. Значення та особливості технологій хімічного виробництва. Чинники розміщення основних виробництв хімічних речовин і хімічної продукції, фармацевтичної продукції, гумових і пластмасових виробів. Хімічне виробництво в Україні. Основні центри виробництва хімічної продукції та чинники їх формування. Найбільші країни-виробники мінеральних добрив, полімерів, ліків. Виробництво деревини й паперу: значення, особливості технологій та чинники розміщення підприємств. Виробництво деревини й паперу в Україні. Найбільші в світі країни-виробники деревини та паперу</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Аналізує негативні наслідки впливу великих хімічних підприємств з традиційними технологіями на природне середовище.</p> <p>Здоров'я і безпека Аналізує зразки продукції побутової хімії різних виробників, порівнює їх вплив на здоров'я людини.</p> <p>Громадянська відповідальність Презентує приклади сортування відходів родини (громади); розрізняє види пакувальних матеріалів за ступенем утилізації та пропонує способи мінімізації відходів.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність <i>Оцінює</i> переваги використання вторинної сировини. Бере участь у розробці проекту використання будівельних матеріалів своєї місцевості.</p>

	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> види продукції машинобудівних підприємств, чинники розміщення окремих виробництв машин та устаткування; <i>наводить приклади</i> найбільших країн-виробників легкових автомобілів, літаків, морських суден, верстатів, електроніки; <i>пояснює</i> розміщення виробництв транспортних засобів, промислового обладнання, сільськогосподарської техніки, електротехнічної та електронної продукції побутового призначення; <i>розуміє</i> причини виникнення проблем у виробництві машин та устаткування в Україні.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>показує на карті</i> найбільші країни-виробники машин та устаткування – <i>США, Канада, країни ЄС, Японія, Китай, Нові індустріальні країни</i>, найбільші центри машинобудування в Україні; <i>характеризує</i> сучасні тенденції розвитку і розміщення виробництва машин і устаткування.</p> <p>Ціннісний компонент <i>оцінює</i> роль машинобудування у розвитку світового господарства та господарства України.</p>	<p>Тема 4. Виробництво машин та устаткування Роль машинобудування в сучасному світі. Різноманітність підприємств та чинники їх розміщення. Спеціалізація та кооперування у машинобудуванні. Машинобудування в Україні. Найбільші центри виробництва транспортних засобів, промислового обладнання, сільськогосподарської техніки, побутової електротехнічної та електронної продукції. Підприємства машинобудування свого регіону. Машинобудування світу. Взаємозв'язок між рівнем економічного розвитку регіону, країни і рівнем розвитку машинобудування. Найбільші країни-виробники літаків, легкових автомобілів, морських суден, верстатів, комп'ютерів, робототехніки.</p> <p>Практична робота 7. Позначення на контурній карті України центрів виробництва транспортних засобів та пояснення чинників їх розміщення.</p>	<p>Підприємливість та фінансова грамотність Оцінює переваги розташування окремих підприємств машинобудування у малих містах, селищах.</p>
--	---	---	---

	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> види тканин та сировини для їх виробництва; <i>наводить приклади</i> найбільших у світі та Європі країн-виробників та країн-експортерів тканин, одягу, взуття; <i>розуміє</i> вплив працересурсного та споживчого чинників на розвиток текстильного, швейного, взуттєвого виробництва.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>показує на карті</i> найбільші центри текстильного, швейного, взуттєвого виробництва в Україні; центри найвідоміших народних промислів; <i>аналізує</i> карту легкої промисловості України.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>оцінює</i> перспективи розвитку виробництва тканин, одягу та взуття в Україні.</p>	<p>Тема 5. Виробництво тканин, одягу, взуття Особливості виробничого процесу та чинники розміщення підприємств, що виробляють тканини різних видів, одяг, шкіряно-взуттєву продукцію. Чинники та центри розміщення текстильного, швейного, шкіряного, взуттєвого виробництва в Україні. Найбільші на світовому ринку країни-виробники та країни-експортери тканин, одягу та взуття. Народні промисли в Україні.</p> <p>Дослідження Малі і середні міста України – центри швейного виробництва.</p>	<p>Здоров'я і безпека Порівнює тканини, виготовлені з природної, штучної та синтетичної сировини та обґрунтовує їх вплив на здоров'я.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Порівнює ціни аналогічних видів продукції різних виробників, пояснює відмінності з урахуванням вартості сировини, робочої сили, обладнання, курсу валют тощо.</p>
	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> складові харчової промисловості; <i>наводить приклади</i> традиційних виробництв харчових продуктів різних країн світу; <i>розуміє</i> вплив спеціалізації сільського господарства, споживчого чинника та ТНК на розвиток харчової промисловості; <i>пояснює</i> розміщення в Україні підприємств харчової промисловості у малих містах, селищах міського типу і великих селах; <i>знає</i> права споживача на якісні товари і послуги.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>показує на карті</i> найбільші центри виробництва харчових продуктів і напоїв в</p>	<p>Тема 6. Виробництво харчових продуктів, напоїв Чинники розміщення підприємств, що виробляють харчові продукти. Харчова промисловість в Україні. Особливості технологій та чинники розміщення підприємств буряко-цукрового, олійного, маслосироробного, плодоовочеконсервного, рибного, хлібопекарного, макаронного, борошномельного, круп'яного, кондитерського, пивоварного, виноробного виробництв, розливу безалкогольних напоїв,</p>	<p>Здоров'я і безпека Аналізує зразки продукції харчової промисловості, знаходить інформацію щодо впливу на здоров'я окремих складників, указаних у маркуванні.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Оцінює роль малих підприємств та фізичних осіб-підприємців у розвитку бізнес-середовища свого населеного пункту, району та забезпеченні населення продуктами харчування. Визначає вартість продуктового кошика родини, співвідношення вітчизняних та імпортованих продуктів у ньому.</p>

	<p>Україні; <i>характеризує</i> особливості виробництва окремих видів продукції харчової промисловості; <i>аналізує</i> карту харчової промисловості України.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>оцінює</i> місце України на світовому та європейському ринках продовольства; <i>надає</i> перевагу продуктам харчування українського виробництва над іншими під час планування покупок для родини.</p>	<p>мінеральних вод. Виробництво харчових продуктів у своєму регіоні. Виробництво продуктів харчування в світі: сучасні тенденції, вплив глобалізації та національних традицій, взаємозв'язок з агробізнесом. Традиційні виробництва харчових продуктів окремих країн світу.</p> <p>Дослідження</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Українські та імпортовані продукти в споживчому кошику вашої родини. 2. Традиційні продукти харчування в Україні та країнах-сусідах. 	
10	Розділ IV. Третинний сектор господарства		
	<p>Знаннєвий компонент <i>називає</i> види транспорту, істотні ознаки понять «транспортний вузол», «транспортна магістраль», «обсяг перевезень», «вантажобіг»; <i>розуміє</i> особливості кожного виду транспорту і його роль у перевезенні вантажів та пасажирів в Україні, домінуючу роль транспорту в експорті послуг Україною; <i>наводить приклади</i> найбільших транспортних вузлів в Україні.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>показує на карті:</i> найбільші за вантажообігом морські порти Східної Азії, Європи; морські судноплавні канали – <i>Панамський, Суецький, Кільський;</i></p>	<p>Тема 1. Транспорт Транспорт, його роль у національній економіці та формуванні світового господарства. Види транспорту, їхні переваги й недоліки. Транспорт України. Залізничний транспорт – основний вид транспорту України. Найважливіші автомагістралі України. Водні шляхи, найбільші морські та річкові порти України. Повітряний транспорт. Транспортні вузли. Міжнародні транспортні коридори на території України. Транспорт світу. Країни, що</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Аналізує негативні наслідки впливу різних видів транспорту на природне середовище.</p> <p>Здоров'я і безпека Оцінює переваги екологічно чистих видів транспорту. Пояснює роль транспортних магістралей у виборі місця проживання.</p> <p>Громадянська відповідальність Дискутує щодо перспектив модернізації транспортної системи своєї місцевості.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Добирає оптимальний варіант (враховуючи вартість, тривалість і комфортність) здійснення</p>

	<p>найбільші за пасажирообігом аеропорти світу; країни з надшвидкісними залізницями; країни з найбільшою протяжністю автомобільних шляхів; основні залізниці, автомагістралі, морські й річкові порти, аеропорти, міжнародні транспортні коридори в Україні.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>оцінює</i> транзитне значення транспортних магістралей в Україні; <i>оцінює</i> вплив різних видів транспорту на довкілля та здоров'я населення; <i>уміє</i> раціонально використовувати різні види транспорту під час планування поїздок.</p>	<p>вирізняються високим рівнем розвитку мережі залізниць й автомобільних шляхів. Найбільші морські порти, їхній вплив на розміщення промисловості. Найбільші судноплавні річки світу. Найбільші аеропорти світу. Міжнародні транспортні коридори.</p> <p>Дослідження Міські види транспорту свого обласного центру.</p>	<p>подорожі зі свого населеного пункту до місця відпочинку.</p>
	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> види торгівлі, ознаки поняття «зовнішня торгівля», показники зовнішньої торгівлі.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>показує на карті</i> головні регіони світової торгівлі.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>обгрунтовує</i> залежність обсягів торгівлі між країнами від рівня їхнього економічного розвитку та інтеграційних процесів у світі; <i>оцінює</i> роль малого підприємництва у розвитку ринку товарів і послуг.</p>	<p>Тема 2. Торгівля Торгівля як вид послуг. Форми торгівлі. Показники зовнішньої торгівлі. Торгівля в Україні. Обсяги та структура експорту й імпорту товарів та послуг. Чинники концентрації роздрібно торгівлі в населених пунктах, регіонах. Світовий ринок товарів і послуг. Основні напрями зовнішньоторговельних зв'язків. Світова організація торгівлі. Регіональні зони вільної торгівлі (NAFTA, ASEAN та ін.).</p>	<p>Громадянська відповідальність Дискутує щодо оптимального режиму роботи закладів торгівлі свого населеного пункту, доцільності збереження стихійних ринків.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Бере участь у проектуванні асортименту продукції, цінової політики та місця розташування мінімаркету. Оцінює вплив зниження цін на раціональну поведінку покупців.</p>
	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> види туризму, ознаки понять «туризм», «рекреаційні ресурси», «інфраструктура туризму»; <i>розуміє</i> вплив природних і суспільних</p>	<p>Тема 3. Туризм Туризм як складник національної економіки, його види. Чинники розвитку туризму в регіоні, країні. Туристична інфраструктура.</p>	<p>Підприємливість та фінансова грамотність Пояснює роль туризму для розвитку малого та середнього бізнесу в різних регіонах України. Бере участь у розробленні проекту з розвитку туристичного бізнесу у своєму регіоні.</p>

	<p>чинників на розвиток туризму.</p> <p>Діяльнісний компонент: характеризує особливості основних туристичних регіонів світу; показує на карті основні райони туризму в Україні.</p> <p>Ціннісний компонент: обґрунтовує рівень розвитку туризму в окремих регіонах, країнах, районах України.</p>	<p>Туризм в Україні. Особливості природних рекреаційних ресурсів. Об'єкти Світової спадщини ЮНЕСКО в Україні. Туристичні райони в Україні.</p> <p>Міжнародний туризм. Основні туристичні регіони світу. Країни світу з найбільшою кількістю об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО.</p>	
	<p>Знаннєвий компонент: розуміє вплив чинників на розвиток освіти й науки в країні.</p> <p>Діяльнісний компонент: обґрунтовує рівень розвитку освіти й науки, охорони здоров'я в окремих регіонах світу, країнах, в Україні; показує на карті найвідоміші центри освіти та науки в Україні і світі.</p> <p>Ціннісний компонент: оцінює роль освіти у формуванні громадянського суспільства в Україні; аналізує вплив географічного середовища на здоров'я населення; аналізує умови для створення технополісів в Україні та прогнозує їх розвиток.</p>	<p>Тема 4. Наукова діяльність. Освіта. Охорона здоров'я</p> <p>Роль науки й освіти в суспільстві. Особливості наукової й освітньої діяльності як видів економічної діяльності. Форми просторової організації наукових досліджень та освіти: технополіси, технопарки. Найвідоміші наукові центри у світі та Україні. Охорона здоров'я. Найвідоміші центри охорони здоров'я в Україні та світі.</p>	<p>Громадянська відповідальність</p> <p>Уміє виявляти свої організаторські здібності, розробляти пропозиції до органу учнівського самоврядування.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність</p> <p>Обґрунтовує доцільність упровадження страхової медицини в Україні. Аналізує умови для створення технополісів в Україні та прогнозує їх розвиток. Добирає інформацію про діючі технопарки в Україні, пояснює їх розташування. Порівнює умови навчання у закладах освіти різної форми власності в Україні та інших країнах світу з метою раціонального вибору місця подальшого навчання.</p>
	<p>Знаннєвий компонент: називає ознаки понять «кредит», «фінансовий центр», «офшор», «аутсорсинг»; розуміє взаємозв'язок між рівнем розвитку господарства і обсягом фінансових послуг у країні; пояснює значення фінансового сектору економіки держави та роль фінансових знань</p>	<p>Тема 5. Фінансові послуги. Комп'ютерне програмування</p> <p>Фінансові послуги. Світові центри банківсько-фінансової діяльності. Вплив глобалізації на розміщення фінансових установ. Країни-офшори. Особливості розміщення фінансових установ в Україні.</p>	<p>Підприємливість та фінансова грамотність</p> <p>Оцінює умови отримання споживчого кредиту у банківських установах. Пояснює причини стрімкого розвитку аутсорсингу в Україні.</p>

	<p>для формування добробуту кожної людини.</p> <p>Діяльнісний компонент: показує на карті найбільші міжнародні фінансові центри – Лондон, Нью-Йорк, Сингапур, Сянган (Гонконг), Токіо, Шанхай, Мумбаї, Франкфурт-на-Майні, Чикаго; країни-офшори, країни-лідери на ринку програмного забезпечення.</p> <p>Ціннісний компонент: обґрунтовує особливості розміщення аутсорсингу в світі, прискорений розвиток аутсорсингу інформаційних технологій в Україні.</p>	<p>Аутсорсинг, його переваги й недоліки. Аутсорсинг інформаційних технологій (ІТ-аутсорсинг). Комп'ютерне програмування, консультування та пов'язана з ними діяльність. Країни-лідери на світовому ринку комп'ютерного програмування.</p>	
3	Розділ V. Глобальні проблеми людства		
	<p>Знаннєвий компонент: називає глобальні проблеми людства; наводить приклади конфліктонебезпечних регіонів Європи та світу; характеризує поширення глобальних проблем та їх прояв на території України, складники та основні положення концепції сталого розвитку.</p> <p>Діяльнісний компонент: аналізує сутність, причини виникнення, особливості розвитку сучасних глобальних проблем; показує на карті країни, що володіють ядерною зброєю, найбільші в світі райони екологічної катастрофи.</p> <p>Ціннісний компонент: оцінює наслідки прояву глобальних проблем для окремих регіонів і країн світу, роль</p>	<p>Поняття про глобальні проблеми людства, причини їх виникнення. Проблема війни і миру. Проблема тероризму. Екологічна проблема. Сировинна й енергетична проблеми. Демографічна й продовольча проблеми. Проблема подолання відсталості країн, що розвиваються. Взаємозв'язок глобальних проблем. Роль світової громадськості та міжнародних організацій у їх розв'язуванні. Сталий розвиток – стратегія людства на ХХІ століття.</p> <p>Дослідження Прояв глобальних проблем у своєму регіоні.</p>	<p>Громадянська відповідальність Дискутує щодо шляхів розв'язання глобальних проблем людства та їх прояву у своїй місцевості. Пропонує і обґрунтовує можливі шляхи подолання глобальних проблем у своєму регіоні.</p>

	світової громадськості та міжнародних організацій у їх розв'язуванні; <i>обґрунтовує</i> можливі шляхи подолання глобальних проблем.		
3	РЕЗЕРВ ЧАСУ		